

Fondată: 1998
Anul XIX

ELANUL

Nr. 171
MAI
2016

REVISTĂ DE CULTURĂ EDITATĂ DE ASOCIAȚIA CULTURALĂ „ACADEMIA RURALĂ ELANUL”
DIN GIURCANI, COMUNA GĂGEȘTI, JUDEȚUL VASLUI

Istoria teritoriului Movila lui Burcel, prin mărturii scrise

Dan RAVARU

Zona a fost puternic împădurită în trecut. Când se întemeia un sat, se alegea un loc în pădure, lângă o apă, apoi se „lăzuiu” copacii, adică se tăia un cerc de coajă de trunchi, ceea ce ducea la uscarea respectivului arbore. Câțiva copaci erau tăiați, lemnul era folosit la înălțarea construcțiilor, iar printre ceilalți – nu mai era umbră – se puteau face semănături. Într-o fază ulterioară, se trecea la defrișarea propriu-zisă, când comunitatea căpăta forța necesară: se tăiau copacii, se scoteau rădăcinile (cioatele), se făcea prima arătură, cea cu „plugul mare”, apoi se împărțeau ogoarele.

Pământul, în satele răzășești, se măsura într-un mod aparte. După numărul strămoșilor întemeietori, totodată primii proprietari, satele „mergeau” pe doi, trei, până la cel mult șase bătrâni. Pentru fiecare se stabilea o lungime pe malul apei, care se măsura în stânjeni. Un stângen de lungime avea aproximativ 2,24 m., format din 8 palme de câte 0,28 m., tot aproximativ.

- continuare în pagina 2 -

Mareșalul Ion Antonescu și relațiile economice româno- germane aservire sau colaborare (1940-1944)

Florian BANU

După Primul Război Mondial, Germania a fost țara cea mai preocupată în a-și asigura necesarul de materii prime care să-i asigure funcționarea industriei, dar să deservească și scopuri militare. După venirea lui Hitler la putere, aceste preocupări au devenit prioritare¹. Inițial, Germania s-a orientat spre o economie autarhică, cu scopul de a asigura Reichului o totală autonomie în caz de război. Acest caracter autarhic era unul de tranziție căci, după o primă consolidare a situației interne, Germania s-a angajat într-o politică de cucerire prin forță a piețelor externe și de mobilizare industrială. Ea a devenit principalul combatant în lupta pentru reîmpărțirea sferelor de influență odată cu dorința de a-și spori autarhia în materii prime și a ocroti industria ei manufacturieră, transformând sud-estul Europei într-un hinterland strategic².

¹ Graham Hutton, *Danubian destiny. A survey after Munich*, London, 1939, p. 157
² I. Saizu, Al. Tacu, *Europa economică interbelică*, Iași, 1997, p. 141

- continuare în pagina 12 -

„Surorile”. Cântec-poveste, un poem ontic de Nicolae Labiș

Mircea COLOȘENCO

Poemul inedit *Surorile* – dialog dintre *Viață* și *Moarte*, prin personalizarea celor două entități ca subiecte gânditoare corporale, se înscrie în seria de poezii reflexive publicate de Poet la vârsta maximei concentrări creatoare de inspirație antropologică: *Marșul celor puternici* (apărut în „Anii de ucenicie”, iulie-noiembrie 1953), *Moartea căprioarei* („Viața românească”, octombrie 1954), *Blestem* („Contemporanul”, decembrie 1954), *Albatrosul ucis* („Scânteia tineretului”, ianuarie 1955), *Apa morților* („Tânărul scriitor”, octombrie 1955) ș.a.

În toate aceste poeme, în discursul lor sunt invocate în dihotomie *Viața/Moartea*.

Astfel, *Marșul celor puternici* degajă un optimism ponderat: „Să nu ne plângem viața că-i scurtă. /.../ Ne apropiem de neființă/ Cu pași dreپți și fără șovăire./ Dar cu orice gând și orice fapt/ Ne apropiem de nemurire!” În schimb, în *Moartea căprioarei*, învinge supraviețuirea în pofida morții provocate fără milă: „Mă simt legat prin sete de vietatea care a murit/ La ceas oprit de lege și de datini.../ Dar legea ni-i deșartă și străină/ Când viața-n noi cu greu se mai anină.”

Dincolo de aceste considerații generale, în moartea bunicului pe Câmpia Mărășeștilor (1917) sau al pierderii brațului de către tatăl său, în Transilvania, într-un alt context istoric, pe Câmpia Turzii (1945), Poetul vede fumul ridicat de cele două scene de război cu „Fum alb, bogat, cu pâlpâit contur/ Ce s-a mpletit pe cer cu fumul mare/ Zbucnit din Maidanek și Oradour.” De unde poema *Blestem* contra războaielor.

- continuare în pagina 19 -

Istoria teritoriului Movila lui Burcel, prin mărturii scrise

- urmare din pagina 1 -

Să presupunem că un sat „mergea” pe trei bătrâni, Toma, Ursu, Vasile. Se măsurau în apă 300 de stânjeni pentru fiecare. Din malul apei, pe lungimea respectivă, se considera drept proprietate pământul până în vârful (coama) dealului cel mai apropiat. Astfel fiecare avea grădină, țarină pentru cereale, vie, livadă, pădure. Dacă Toma avea, de exemplu, 4 copii, fiecare căpăta 25 de stânjeni, respectiv câte un sfert de bătrân, la fel căpătau urmașii acestuia, până proprietatea se îngusta tot mai mult, ajungând la o lățime de doi-trei stânjeni, dar cu aceeași lungime. Să nu ne mirăm dacă în documente va fi vorba de vânzarea sau moștenirea unei jumătăți sau a opta parte dintr-un bătrân...

În satele răzășești, vânzările sau moștenirile erau admise numai între membrii comunității respective, existând la modul absolut dreptul de „protimisis”, ca termen bizantin, ca termen modern „preemțiune”. De aici a rămas cutuma de a întreba întâi vecinii când vrei să vinzi ceva. Acești vechi stăpâni de pământ au fost însă copleșiți de proprietarii de moșii care doreau tot mai mult pământ. Ei pătrundeau prin viclenie în comunitățile răzășești – primeau danii pentru mult bine făcut când cineva s-a aflat într-o nenorocire, de fapt o vânzare mascată, se ajungea până la înfier. Deveniți astfel membri cu drepturi depline ai comunității, puteau cumpăra oricât pământ. Ceilalți locuitori, ori rămăneau să muncească moșia, ori plecau, și atunci proprietarul aducea săteni din altă parte, uneori chiar de peste hotare.

În sate, dările se stabileau pe cinci ani, după numărul de familii (linde), în general în jur de douăzeci. Se considera că dacă în acest interval unele dispar, apar altele în loc. Lucrurile nu se petreceau însă întotdeauna după această regulă, unii fugeau, „dădeau bir cu fugiții”, cei rămași nu mai suportau să plătească dările stabilite, așa că fugeau și ei, „se spârgea satul”. Alți boieri erau întotdeauna gata să-i primească, dat fiind lipsa endemică de mână de lucru în Moldova. Dacă mai adăugăm relele amintite mai sus, înțelegem mai bine viața satelor din Evul Mediu.

Dacă în studiul introductiv despre Grumăzești – Muntenii de Sus am avut ocazia să apelăm la suficiente documente, nu același lucru se întâmplă cu multe sate, deoarece, după cum am menționat deja, marea lor majoritate s-au pierdut.

Cel mai vechi document moldovenesc păstrat este datat 1 mai 1384, deși statul Moldova a existat din 1359 (sau 1365) și este imposibil să nu fi avut încă de atunci o cancelarie domnească. Invadatorii mai luminați capturau documentele, cei mai rudimentari le distrugau; tătarii, de exemplu, își făceau opinci din pergamentul pe care erau scrise hrisoavele. La turci există și acum saci de documente pe care nu le-a studiat nimeni, la fel la Muntele Athos. Și a mai existat o cauză a dispariției documentelor. Pe atunci, în secolele trecute, nu se emiteau duplicate. Pierdeai, și se fura sau și se lua cu forța hrisovul, pierdeai moșia. La fel, în acest caz, putea fi falsificat, un oarecare să devină astfel proprietar. De aceea, actele erau ascunse și un singur membru al familiei știa locul. În cazul când acesta murea subit, ele erau definitiv pierdute pentru familie.

Să vedem ce s-a păstrat în zona noastră, pentru secolul al XV-lea. Cea mai veche mărturie scrisă pentru teritoriu datează din 1 mai 1406 și se referă la satul Dolhești. Originalul s-a pierdut, suntem în posesia unor rezumate, dintre care îl reproducem pe cel acceptat în general: „Copie ispisocului domnilor Alicsandru și Ilieș voievod, prin cari să miluiești pe

Vlad Dolhici cu un sat pe Crasna, undi esti casa lui, și un loc pustiu pisti Prut, anumi Fântâna Veprova, diasupra Saratii, spre a-i fi lui uric, cu tot venitul, și fiilor, și nepoților și strănepoților lui, nestrămutat nici odenioară, în veci.

Iar hotarul acelu sat să-i fii cu toati aceli vechi hotară, după cum au umblat din vechiu, precum și hotarul acelu locu pustiu să fii cât va pute apuca să fii îndestul pentru un sat” (1).

Cu toată prezența unor contradicții, textul este considerat autentic și a fost publicat ca atare în mai multe culegeri de documente.

Numele Dolhici s-ar traduce românește Lungul. În privința localizărilor, sunt mai multe păreri. Iată ce spune Mihai Costăchescu, pornind de la un alt document, care oferă informații colaterale: „Greu de identificat e pustia Fântână Veprova. Un sat Viprova, Vâprova sau Troisteni este în județul Orhei, volostea Isacava, în valea Culei. Localitatea este însă deasupra Săratei, ceea ce ar corespunde cu Iverenii de la 1523, de la Obârșia Săratei (2). Actualmente localitatea s-ar găsi în raionul Hâncești. Documentul a fost prezentat într-o judecată din 27 iunie 1839, între răzeșii curgători din bătrânul Greblă și alți răzeși (3).

Următorul document pe care-l avem în vedere este datat 24 septembrie 1429 și se referă la sate situate în apropierea râului Vaslui și a municipiului cu același nume, fiind emis de Alexandru cel Bun. Redăm mai jos prima parte, semnificativă pentru modul de redactare a hrisoavelor domnești: „Din mila lui Dumnezeu, noi, Alexandru Voievod, domn al Țării Moldovei. Facem cunoscut, cu această carte a noastră, celor care o vor vedea sau o vor auzi citindu-se, că această adevărată slugă a noastră, pan Bena, ne-a slujit cu dreaptă și credincioasă slujbă. De aceea noi, văzând dreapta și credincioasa sa slujbă către noi, l-am miluit cu deosebita noastră milă, și i-am dat, în țara noastră, trei sate: pe Vaslui, jumătate din Făurii, iar alt sat, Miroslăvești, sub Rediu, al treilea sat unde a fost casă tatălui său, Petru. Toate acestea să-i fie uric, cu tot venitul, lui și copiilor și fraților lui, Macrea, și Mihail, și Giurgiu, și Micul, și Manaa, și surorilor lui, și copiilor lor, și nepoților lor, și strănepoților lor și răsstrănepoților lor, și întregului lor neam cine va fi mai apropiat, neclintit, niciodată în veci. Iar hotarul acestor sate să fie cu toate hotarele vechi, pe unde au folosit din veac” (4).

În continuare sunt subscriși membrii sfatului domnesc, prin „credința” cărora era autentificat actul. Mai menționăm că prin „uric” (din maghiarul „örök”) se înțelegeau atât dreptul de proprietate, cât și cel de a lăsa moștenire, iar specificațiile „unde a fost casa tatălui său”, „hotarele vechi” demonstrează existența satelor de la întemeierea Moldovei, sau poate chiar dinainte. Referindu-se la cele trei localități amintite în document, observăm că Beneștii există și astăzi în comuna Tanacu, iar Faurii și Miroslăvești sunt sate dispărute care au fost lângă Benești. De numele fratelui lui Bena, Macrea, poate fi legat numele satului Măcrești – Zăpodeni (5).

Din 5 aprilie 1432, ne-a rămas o foarte scurtă relatare: „Hrisovul domnului Ilieș voievod prin care miluiește pre Ivașcu Velna Murgul cu Murgeștii, sat întreg în trei hotară, Childina și Negrileștii” (6). Murgești au fost pe teritoriul comunei Dăneți, s-au contopit cu satul Bereasa, aceeași situație și pentru Negrilești. Ne interesează însă Childina, care s-a numit mai târziu Childești, actualmente Telejna, în comuna Zăpodeni. Ivașco Velna, proprietar al Childinei, ar fi intrat în posesie plătind pentru altcineva, o „moarte de om” cu 115 zlotți (7).

La 15 iunie 1436 este atestat satul Brădicești din comuna Dolhești, printr-un hrisov emis de Iliș vodă și Ștefan vodă, în timpul diarhiei (1435-1442), când Moldova avea doi domnitori (cei de mai sus) și două capitale, Suceava și Vaslui. Lui Todor spătar i se întăresc mai multe sate, între care „Brădicești, pe Crasna, unde au fost Albu și Bradici” (8).

Tot de la cei doi frați vitregi domnitori, Iliș și Ștefan, cu o istorie sângeroasă (Iliș a înecat-o pe mama lui Ștefan, acesta i-a scos ochii lui Iliș), semnalăm un document din 24 august 1438. Prin acesta, Oană portariul (Portarul Sucevei, conducătorul oștilor) primește mai multe sate în proprietate: „Brudureștii, unde este casa lui, și seliștea lui Fundea, și sub Rediul Lung, Câtești, unde este Mic și Iliș, amândouă judeciile, și Retezești... și seliștea lui Țolea și cu iezerul și via lui, la obârșia pâraului Dobrosloveștilor” (9). Menționăm că am punctat referințele la alte proprietăți, cele consemnate mai sus aflându-se toate pe actualul teritoriu al comunei Zăpodeni: Brudureștii sunt Portarii de astăzi, Rediul Lung, Câtești și Retezești sunt sate dispărute sau incluse în Portari, seliștea (loc unde a fost un sat) lui Țolea se găsea lângă satul Dobroslovești. Amintirea celor două judecii la Câtești se datorează existenței juzilor la conducerea localităților încă înainte de întemeierea Moldovei.

Voievozii Iliș și Ștefan, frați vitregi (fii ai lui Alexandru cel Bun, din mame diferite) din toate punctele de vedere, fac o nouă danie și întărire în zona noastră pe data de 1 august 1442, beneficiarul fiind „credincioasa lor slugă”, boierul Marco: „anume Bonteștii, pe Stebnic, și alt sat, pe Bârlad, la Două Fântâni, unde sunt Bonteștii de Jos, și loc de moară pe Bârlad, pe care le-a dobândit cu slujba tatăl său, Iliș Bonta, de la părintele nostru, Alexandru voievod” (10).

Bonteștii pe Stebnic (Stemnic) se aflau de fapt între acest râu și Bârlad, mai târziu (sec. XVII) s-a numit Tăcmănești, actualmente Călugăreni, în comuna Ștefan cel Mare. Bonteștii de Jos sunt Băltanii de astăzi. Mihai Costăchescu face și o schiță genealogică a neamului Bonta, care a stăpânit satele de mai sus de la 1400 până la 1550 (11).

Din 10 august 1462 s-a păstrat o scurtă însemnare despre un document în slava veche, pe care posesorul său nu l-a putut citi bine. În urma unor analize ale specialiștilor, a rezultat că erau referințe la localitățile Benești, comuna Tanacu, Miclești, Popești – comuna Miclești, și la un sat dispărut, Bobulești, numit apoi Boldești, care se găsea lângă Benești (12).

Ștefan cel Mare, la 17 ianuarie 1472, îi întărește lui Crâstea Negoiu dreapta lui ocină anume satele: „Negoiștii, unde îi este casa, și Ungurenii, și moara de pe Vaslui, din fața Ungurenilor” (13). Cele două sate amintite au fost localizate la nord de Solești.

Din 29 aprilie 1479, ne-a parvenit un prim act de vânzare-cumpărare, fiind vorba de satul Drâncălăiești, localitate dispărută de lângă Zăpodeni. Iată cum era relatată o astfel de situație, având girul marelui voievod, care a asistat la tranzacție: „Anușca, fiica lui Costea al lui Sărăcin și cu fiul său, sluga noastră, Matei, aprodul nostru, de bunăvoința lor, nesiliți, nici asupriți de nimeni, și-au vândut ocina lor dreaptă, din uricul lor drept și propriu, o seliște pe pâraul Telejna, anume Drâncălăieștii, slugilor noastre, Toader și frații lui, Ion, și Puiu, și Zaharia, și surorii Todora, la prețul de 95 de zloți tătarești. Și sculându-se slugile noastre Ion, și Puiu, și Zaharia, și sora lor Todora, au și plătit totul cu bani gata, în mâinile Anușcăi, fiica lui Sărăcin, și în mâinile fiului ei, Matei, înaintea noastră și înaintea tuturor boierilor noștri moldoveni” (14). Sunt amintiți în text zloții tătarești. Este vorba de bani de aur proveniți nu de la tătari, ci de la cetățile genoveze din Crimeea, aceasta aflându-se sub stăpânire tătarească. Remarcăm în acest document și faptul că femeile aveau dreptul să încheie tranzacții comerciale, adică aveau statut de persoane juridice.

În anul 1484 „Ștefan voievod întărește un schimb de sate între clucerul Duma și copiii lui Simion Tansa: Toader, Duma și Stana; cel dintâi dă acestora satul Grozești, pe Stemnic, pentru

satul Bălești, tot pe Stemnic” (15). Grozeștii erau pe locul, sau în imediata apropiere, a Cozmeștilor de astăzi, iar Băleștii sunt și acum tot pe Stemnic, numele acestuia provenind dintr-un cuvânt slav care însemna „hambar”. În legătură cu aceste localități au existat procese care s-au prelungit până în secolul al XIX. Astfel, într-un proces de pe 19 martie 1819 este prezentat un document din 13 iunie 1451 privind proprietatea asupra satului Albești pe Stemnic, vecin cu Băleștii. Pe 21 ianuarie 1838, răzeșii din Bălești sunt acuzați că au împresurat moșiile Delești și Dumești, cel din urmă fiind un sat dispărut de pe teritoriul actual al comunei Cozmești (15). Pe 28 august 1837, fusesse înregistrată o altă plângere a Sf. Mănăstiri Sf. Gheorghe la adresa neastâmpăraților răzeși din Bălești, aducându-se în instanță un document din 5 iunie 1469 (16).

Problematica întemeierii și dezvoltării în timp a satului-comunei Ferești este deosebit de interesantă. Într-un document din 1400, în care Alexandru cel Bun îi acorda lui Dan Vameșul (strângea impozite) mai multe proprietăți, este amintit „hotarul lui Feair”. Documentul este considerat un fals, îl considerăm și noi ca atare. Totuși, când se falsificau documentele se aveau în vedere proprietățile, nu termenii de toponimie, care puteau rămâne autentici. Numele satului, mai precis al întemeietorului, este de origine maghiară: Feher, înseamnă Albul, putea fi numele unui ungur sau unui român cu numele maghiarizat în Maramureș. Menționăm și faptul că vechiul nume al satului Laza de pe Racova era tot Ferești. Ajungem astfel la un document emis de cancelaria lui Ștefan cel Mare la 11 ianuarie 1487, și a cărui autenticitate nu poate fi pusă la îndoială. Aflăm că Mărena, Titiana și Mușă, fiicele lui Feir, vând satul Tătărești (actualul Tătărași, din comuna Dănești) pentru 40 de zloți. Satul vândut este localizat pe același pârau (Sărata), mai sus de Ferești (17). În privința hotarelor, este amintit satul Titești, care ființa atunci pe actualul teritoriu al Fereștilor. Observăm că fiicele lui Feir aveau nume românești, Mușă însemna în limba veche „frumoasa” (cuvântul s-a păstrat cu același înțeles în dialectul aromân sau macedo-român), chiar dinastia domnească a Moldovei, Mușatinii, pornind de la domnița Mușata.

La 7 octombrie 1487, Oană Murgu vinde jumătate din satul Cârjanii pe Sărata cu 30 de zloți tătarești lui Toma Prigorcea, jumătatea dinspre Vaslui (18). De la această dată, satul se va numi după noul său stăpân Prigorceani, iar mai târziu va fi inclus în satul Ferești.

De pe valea Săratei, revenim pe valea Stemnicului unde, la 1 martie 1488, pan Duma clucer (se îngrijea de aprovizionarea Curții Domnești cu alimente) și verii săi Toader, Duma și sora lor Stana, fac un schimb de sate. Cu toate erau din neamul Simion Tansa. Toader și ai săi dau jumătate din Brudurești (Tansa de astăzi), partea dinspre Suhuleț, Duma clucer dă în schimb satul Grozești (Cozmești) pe Stemnic și o sumă de bani. Ștefan cel Mare le întărește aceste proprietăți „văzând buna lor voie și tocmeală” (19). Dar nu a fost să fie așa. Au urmat procese, care s-au finalizat abia în secolul al XIX-lea. Alături de răzeșii din Cozmești, Bălești și Delești, în aceste procese au fost implicate și trei mănăstiri: Sf. Ioan Zlatauș și Frumoasa din Iași, și mănăstirea din Fâstâci (20).

Valea Telejnei se dovedește în continuare intens locuită în secolul al XV-lea. Pe 24 ianuarie 1489, Magda și rudele sale – toate femeile –, nepoatele lui Baliță, vând două treimi din Dobrienești lui Oană Murgu. De remarcat din nou drepturile femeilor asupra proprietăților (21). Dobrieneștii se aflau pe teritoriul satului Telejna de astăzi și au fost stăpâniți din 6 iunie 1788 de mănăstirea Ocna (22).

Pe 14 ianuarie 1490, Bonteștii, situați între Bârlad și Stemnic (Tăcmănești, apoi Călugăreni, comuna Ștefan cel Mare) sunt vânduți de Toader Hârniș și neamurile sale, către Toader Marele (23). Documentul este înfățișat în mai multe rânduri de răzeșii din neamurile Vârlan și Ionașcu în procesele încheiate pe 17 octombrie 1836 și 27 iunie 1838

(24). Un document din 3 martie 1490 ilustrează începutul unor schimbări în societatea moldovenească, urmașii unor mari dregători încep să-și vândă din proprietăți. Astfel, la data de mai sus, Urâta, fiica Malei, nepoata lui Giurgiu Piatră, vinde satul Dobroslovești, actualmente în comuna Zăpodeni unui diac de vistierie, după ce făcuse altă vânzare cu câteva zile mai înainte (25). Amintim că bunicul său, Giurgiu Piatră, stăpânea peste 20 de sate. Secolul al XV-lea în Moldova a fost dominat de imaginea lui Ștefan cel Mare. Între el și supușii săi din ținutul istoric al Vasluiului a existat o strânsă și permanentă legătură, aproape ca o legătură de sânge, între ei și domnitor, într-un orizont patriarhal. Acesta nu apelează la ei numai în situații liminare – luptele pentru tron, respingerea invaziilor străine –, ci se îngrijește și de viața lor de toate zilele, de mijloacele lor de existență, de nevoile lor sufletești de asemenea, ca un adevărat *pater familias*. Pentru a pune în practică aceste aproape părintești deziderate au fost instituite ocoalele domnești. Rațiunea de a fi a ocoalelor era tocmai asigurarea unor condiții pentru o bună aprovizionare a târgurilor (26). În scopul constituirii ocolului domnesc al Vasluiului, Ștefan cel Mare achiziționează mai multe sate și seliști, plătind proprietarilor acestora suma de 1490 zloți tătărești, „bani gata”. Documentul privind formarea ocolului Vasluiului este data 15 octombrie 1491.

O parte dintre satele amintite fac parte din teritoriul Movila lui Burcel, așa că le vom trece în revistă.

Documentul începe cu enumerarea unor localități de pe valea Racovei, apoi se trece pe valea Bârladului, pentru fixarea suprafeței și limitelor ocolului domnesc al Vasluiului. Ne întâlnim acum cu neamul Hasnaș. Toader, din neamul respectiv, vinde domnitorului două sate și o seliște pe valea Bârladului, pe care el și rudele sale le stăpâneau pe baza unui hrisov de la Alexandru cel Bun: Bălteni, la gura Stemnicului, care se numesc acum la fel și sunt centru de comună, Delenii, sat dispărut care se găsea lângă Mărășeni, și Micleștii, seliște de lângă Bălteni (a nu se confunda cu actualii Miclești). O nouă dovadă că femeile aveau drepturi depline de proprietate ne oferă documentul următor de vânzare-cumpărare. Fetele lui Stețco-Dămăcușcul, nepoatele stolnicului Dămăcuș, vând din uricul bunicului lor, pe care acesta îl avea de la Alexandru voievod (cel Bun), satul Mărășenii (Mărășeni), unde a fost jude Mareș. Subliniem din nou că amintirea judeului (termen latin) este o reminiscență de la începuturile statului moldovenesc, poate chiar mai veche. Onomastica este și ea foarte interesantă. Stețco este forma ucraineană pentru Ștefan, iar Dămăcuș provine din numele maghiar Domokos, legat de venirea maramureșenilor. Mai mulți urmași ai lui Ștefan Mesehnea, în maramureșeană, vând domnitorului un sat „din sus de Vaslui, din Dumbravă”, localizat aproximativ între Vaslui și Portari, comuna Zăpodeni. Iarăși numai fete, nepoatele lui Brudur vând din uricul acestuia, avut tot de la Alexandru cel Bun, două sate pe valea Vasluiului, mai sus de târgul Vasluiului, Brudureștii, unde a fost satul lui Drăgoi și al Tomei. Observăm o aparentă contradicție, se vorbește de două sate, dar este numit numai unul. De fapt, într-un sat se păstrau două părți distincte, atunci când fuseseră doi juzi, ca la Brudurești. Astăzi satul se cheamă Portari și este în comuna Zăpodeni. Un Ionașco, dintr-un neam cu nume deosebit, „Râșpop”, vinde și el domnitorului un sat, anume „Mărățai pre Vaslui, al cărui nume din vechi a fost Părtănașii”. Localizarea este incertă, undeva între Muntenii de Sus și Moara Grecilor.

Așa cum, în timp, toate satele care au făcut parte din ocolul Vasluiului au devenit proprietăți ale beneficiarilor diferitelor „dani domnești”, la fel s-a întâmplat și cu localitățile citate mai sus. Prima danie a avut loc în vremea lui Petru vodă Șchiopul care la 8 mai 1587 dăruiește marelui logofăt Lupu Stroici seliștea Strahioești, aflată „în sus” de târgul Vasluiului, unde se află acum satul Moara Domnească, din comuna Văleni. A urmat a doua danie, către marele armaș Pârvan, respectiv

Mărășenii (din comuna Ștefan cel Mare), care până la 4 aprilie 1617 făcuse parte din ocolul domnesc.

Documentele, ca și cărțile, au soarta lor. Unul dintre acestea, din 15 martie 1493, aparține, în 1904, atunci când a fost semnalat, unui locuitor din Boțești. A intrat apoi în posesia lui V. Ursăcescu din Curteni care l-a îngropat în pământ în timpul celui de al doilea război mondial, la dezgropare s-a constatat o deteriorare aproape completă. Conținutul a fost însă salvat de o transcriere realizată la timp. Petrea și rudele sale vând, din uricul strămoșilor lor Tâlpig, satul Tăvești către Ivlul Mândrea și nepoții săi. Ciudat este faptul că astăzi satul Tăvești se numește Tâlpigeni, după numele celor care l-au vândut, fiind situat în comuna Boțești. Tot în această comună se află proprietățile care i-au fost întărite lui Ivlul Mândrea prin același act: Găneștii – cu același nume și astăzi - și seliștea lui Bibarț, din care a rămas doar numele Ghibarț, dat unui deal de la Boțești (27).

Într-un alt document cu data presupusă tot 15 martie 1493, Ivlul Mândrea apare din nou, de data aceasta ca vânzător, împreună cu nepoții săi. Cumpărător este însuși Ștefan cel Mare, care plătește lui Ivlul Mândrea 100 de zloți tătărești pentru satul Scantîrești (Cantîrești), actualul Cântălărești, din comuna Ștefan cel Mare. Marele voievod cumpără și de la Avâr un loc lângă satul Scantîrești, cu 30 de zloți, alipindu-l la acesta. Proprietatea rezultată devine danie. „Aciaste părți de ocine toate le-au dat Ștefan Vodă și l-au miluit pre sluga sa, pre Ion aprodul, ca să-i fie lui direaptă ocină și moșie”. Nu știm cine a fost acest Ion aprodul, dar putem presupune că a fost un luptător viteaz care a meritat deosebita prețuire a lui Ștefan cel Mare. Într-un alt document, fără o dată precisă, Lupu, fratele lui Ion aprodul și sora sa Marușca își împart satul Scantîrești, probabil în urma unei morți timpurii a aprodului. Împărțirea s-a făcut tot în timpul lui Ștefan cel Mare (28).

Actualul sat Chetrești, din comuna Bălteni, este atestat împreună cu satul Cucoșeri la 15 ianuarie 1495, acesta intrând în componența sa. Vană Petrescu cumpără de la Ilieș și rudele sale jumătate din Cucoșeri, care va primi numele său (29).

La 19 martie 1497, Ștefan cel Mare întărește o nouă vânzare-cumpărare pe teritoriul de astăzi al comunei Ștefan cel Mare. Nechita și ai lui, din neamul lui Stan Hădărău, vând satul Hădărăiești cu 200 de zloți lui Toader Dumbravă și soției sale Mușă. Hădărăieștii erau situați lângă Călugărenii actuali (30).

Tot de la Ștefan cel Mare avem și prima atestare a Soleștilor, din 10 martie 1502. Marenca, nepoata lui Toma Solescu, face schimb de sate cu Toader Toc: îi dă acestuia satul Solești, primind în schimb Foleștii (sat inclus în Bălțați-Tătărași) și 100 de zloți (31).

Ultimul document emis de Ștefan cel Mare cu referință la teritoriul Movila lui Burcel datează din 14 martie 1502 și este în legătură cu Băleștii de pe Stemnic, din comuna Cozmești. Domnitorul întărește nepoatelor lui Marcu, Stana, Zoica, Marena și Parasca, satul Bălești, ocină din uricul bunicului lor (32).

Încheiem cu acest ultim document glorioasa epocă a lui Ștefan cel Mare. În mod firesc, locuitorii teritoriului Movila lui Burcel au participat la cele mai importante evenimente, în primul rând la bătălia de la Vaslui, desfășurată în imediata lor apropiere. Daniile și întărirea acordate în zonă demonstrează aceasta. Să menționăm, din nou, familia Purcel, pentru care, după cum am văzut, au existat documente istorice consemnate în acte oficiale, chiar dacă nu au ajuns până la noi. Dania către aprodul Ion, proprietățile acordate, cumpărate de domnitor, nu puteau fi decât răsplata unor acte deosebite de vitejie. Mai importante decât acestea sunt însă legendele populare de ordin istoric, ele legând puternic personalitatea lui Ștefan cel Mare de bucuriile și oamenii de pe cele trei văi: Vasluiul, Bârladul superior, Stemnicul. (*Va urma*)

Obiceiuri de MAI sau FLORAR

Dan HORGAN

O ultimă lună de primăvară, mai, denumită în popor florar, frunzar, pratar, luna ierburilor, Mai/ E rai, luna ce face trecerea pe nesimțite de la răcoroasa primăvară la clocotitoarea vară. Ca orice început al verii este serbat prin împodobirea porților cu crengi de verdeață, ca un semn al renașterii naturii, al fertilității, astfel creanga (stâlplul) de arminden era păstrat în tradiția populară până în momentul secerișului, crengile fiind folosite la arderea cuptorului în care este coaptă pâinea nouă. În prima zi a lui mai (Armin, Irmin den – ziua profetului Irimia) se realizau practici de propițiere ce favorizau o bună acomodare cu noul anotimp concretizate prin spălătul cu rouă, băutul vinului roșu, amestecat cu pelin ș.a.

Vecinătatea unor astfel de sărbători a produs suprapuneri cu reprezentări ale mitologiei creștine: armindenul ar fi semnul pe care jidovii l-au pus pe poarta locuinței în care se afla Iisus, pentru a o putea fi recunoscută a doua zi, când ar fi venit să-l prindă. A doua zi însă au constatat cu stupeoare că în fața fiecărei porți se afla un semn identic. Frecvent însă se poate observa o contaminare și cu Sf. Gheorghe, când există același obicei de împodobire a porților, al gospodăriilor, cu verdeață, precum și cel al scăldatului ritual cu rouă (nu întâmplător în multe zone ale țării sub acest nume este cunoscută chiar sărbătoarea Sf. Gheorghe). Pasămite aceeași origine ar avea-o și obiceiul de a mânca, în această zi, miel fript (un sacrificiu asemănător era făcut și de Sf. Gheorghe, o sărbătoare pur pastorală).

Anul acesta însă, ne bucurăm de 1 mai pe lângă Ziua internațională a Muncii Armindenul dar și Sărbătoarea Paștelui sau Învierea Domnului. Această sărbătoare este pentru noi românii, alături de Crăciun, cea mai mare, mai însemnată, mai sfântă și mai îmbucurătoare sărbătoare de peste an care comemorează evenimentul fundamental al creștinismului ce semnifică trecerea de la moarte la înviere și la viața veșnică, viața și moartea, învierea lui Iisus fiind un exemplu sigur de urmat pentru toți creștinii întru nemurire.

Obiceiurile de Paști păstrate în România, sunt frumoase, hotărâte de veacuri și transmise din generație în generație prin viu grai.

De la casa celui mai mare bogătaş și până la bordeiul celui mai de pe urmă sărman se cunoaște apropierea acestei mari sărbători, căci în ajunul ei sunt toate acum curățite și îndreptate, toate sunt unse și vărute, hainele primenite, bărbații bărbierii și spălați, iar femeile lăute și tăcute.

Răstignirea și învierea reprezintă eterna legătură dintre moarte și viață, așa precum renaște natura în fiecare primăvară, când se reia ciclul vieții. Oul, el însuși purtător de viață, devine un simbol al regenerării, al purificării, al veșniciei făcând parte și din simbolurile reînvierii naturii și vegetației.

Pentru sărbătorile de Paști, în Joia mare, creștinii vopsesc ouă roșii. Frumoasele legende creștine leagă simbolul ouălor roșii de patimile lui Iisus. Se povestește că după ce Iisus a fost răstignit, cărturarii și farisei au făcut un ospăț de bucurie. Unul dintre ei ar fi spus: „Când va învia cocoșul pe care-l mâncăm și ouăle fierte vor deveni roșii, atunci va învia și Iisus”. Nici nu și-a terminat bine vorbele și ouăle s-au și făcut roșii, iar cocoșul a început să bată din aripi stropind pe cei prezenți cu vin pe față. Și de atunci se spune că ouăle se fac roșii iar evreii ar fi rămas cu pistru pe față.

În tradiția populară românească se crede că ouăle de Paști sunt purtătoare de puteri miraculoase: ele putând vindeca boli și protejează animalele din gospodărie. În tradiția populară se spune că atunci când oamenii n-ar mai înroși ouă de Paști, atunci

lumea se va sfârși. În medicina și cosmetica arhaică a româncelor, cojile de ouă roșii sunt un stimulent al frumuseții și sănătății, prin mecanismul magiei simpatetice și al celei contagioase. La Paști, fetele ce vor merge la biserică să poarte în sân un ou roșu, pentru a fi întotdeauna roșii în obraz.

În Moldova, toți membrii familiei se spală pe față, în ziua de Paște, înainte de răsăritul soarelui, cu apă dintr-un vas în care au fost puse dinainte, un ban de argint, un ou alb și un ou roșu iar uneori și câteva fire de busuioc. Se zice că astfel vor fi curați la suflet ca oul alb, rumeni în obraz precum oul roșu, bogați și sănătoși. Potrivit aceluiași obicei, cel care se spală ultimul din acest vas ia banul și ouăle. Ouăle roșii de Paști nu pot lipsi de pe masa nici unui bun creștin la această sărbătoare.

Ouăle se ciocnesc la masa de Paști, după un ritual foarte bine stabilit: persoana mai în vârstă, de obicei bărbatul, ciocnește capul oului de capul oului ținut în mână de un comesean, în timp ce rostește cunoscuta formulă “Hristos a Înviat !”, la care se răspunde cu: “Adevărat a Înviat !” În prima zi de Paște ouăle se ciocnesc “cap în cap”, în a doua zi se ciocnesc “dos cu dos” iar în a treia zi le ciocnesc „burtă în burtă”. Se spune că dacă s-a ciocnit un ou cu două gălbenușuri în prima zi de Paște, trebuie să începute pregătirile de nuntă. Bătrânii mențin tradiția ca din primul ou ciocnit în ziua de Paște să mănânce toți membrii familiei, pentru a fi întotdeauna împreună. În unele sate moldovenești se spune că cel al cărui ou nu se sparge de Paște va fi sănătos tot anul.

În timp ce oamenii mai în vârstă se spovedesc și se împărtășesc de mai multe ori pe an, cei tineri merg pentru aceste lucruri doar în Vinerea Paștelui.

Sâmbătă seara, în ținută de sărbătoare, îmbrăcați cu haine noi, așa cum cere credința populară, oamenii merg la slujba de Înviere și sfințirea bucatelor de Paști, unii din credință iar alții din pură obișnuință. Alimentele aduse la biserică în această noapte sunt un simbol al reînvierii și al belșugului. În tradiția strămoșească era regula, ce mai dănuie și astăzi, ca la întoarcerea de la biserică să se păstreze focul aprins, aducând lumina în casă și gospodărie. La intrarea în casă, cel care aduce Lumina Sfântă de la slujba de Înviere trebuie să facă o cruce din fum pe grinda centrală a casei țărănești lângă semnul de meșter de pe acea grindă pentru ca toată gospodăria să fie protejată de rele. Focul, poate cel mai important simbol al Învierii dar și al omului încă din paleolitic, reprezintă biruința vieții asupra morții și a binelui asupra răului. Lumânarea de la Înviere, în tradiția populară, nu se aruncă, ci este păstrată cu sfințenie pentru a fi aprinsă în fața icoanei în caz de primejdie la necazuri mari, la cutremure și vreme rea.

Pregătirea bucatelor pentru Paști începe în Săptămâna Mare, fiind respectat un anume ritual. În Joia Mare gospodinele coc pască. Conform tradiției se cunosc două feluri de pască: pasca cu brânză, și pasca dulce răspândită și cu termenul cozonac.

În Vinerea Mare este ziua scăldatului: se crede că cel care se cufundă de trei ori în apă rece în Vinerea Seacă, va fi sănătos tot anul.

Masa din prima zi de Paști este un prilej de reunire a familiei, decurgând după o anume rânduială. La masa de Paști se așează alimentele care au fost duse la biserică și sfințite: ouăle roșii, cașul de oaie, salata cu ceapă verde și ridichi, drobul și friptura de miel, pasca umplută cu brânză sau smântână și mai nou cu ciocolată și bineînțeles nelipsitul miel. Sacrificarea mielului la această sărbătoare este preluată din practici precreștine, pentru

a marca începutul perioadei de renovare a timpului. Mielul tăiat la sărbătoarea Paștelui, este identificat simbolic de creștini cu Iisus Hristos, prin care este reactualizată moartea sa fizică.

În cele trei zile ale Paștelui masa nu se strânge ci stă întinsă cu bunătați pe ea, ca oricine vine în casă să fie ospătat. Totodată se mai menține obiceiul de a merge la părinți și la nașii de cununie și de botez cu pască și ouă roșii.

În unele zone se mai păstrează tradiția ca fetele mari să urce în noaptea de Înviere în clopotniță și să spele limba clopotului cu apă neînțepată. Cu această apă se vor spăla pe față în zorii zilei de Paști, pentru a fi atrăgătoare tot anul și așa cum aleargă oamenii la Înviere când se trag clopotele la biserică, așa să alege și feciorii la ele. Flăcăii trebuie să se ducă cu flori la casele unde locuiesc fetele care le sunt cele mai dragi, să le stropească cu apă sau parfum iar ele, pentru a își arăta consimțământul la sentimentele lor, trebuie să le ofere un ou roșu.

În prima zi de Paști există obiceiul de a se purta haine noi în semn de respect pentru această aleasă sărbătoare, dar și pentru că ea semnifică primirea trupului și a sufletului, așa cum se primenește întreaga natură odată cu primăvara. Unul dintre accesoriile de îmbrăcăminte poate fi de culoare roșie în ziua de Paști.

În multe sate din dreapta Prutului, tinerii iau toaca din biserică și o duc în cimitir, unde trebuie să o păzească. Dacă aceasta e furată, trebuie să dea o petrecere în cinstea hoților. Dacă au făcut treabă bună și au păzit-o, hoții plătesc pentru ospăț.

Se mai spune că dacă plouă în Vinerea Seacă anul va fi bogat, cu recolte îndestulătoare, iar dacă va fi soare puternic, anul va fi secetos, neroditor.

Pe vremuri de Paște, îndeosebi a doua și a treia zi, în multe sate se organizau jocuri, hora satului, unde veneau sătenii de toate vârstele. În zilele de Paști la moldoveni tradițional era și „datul în scrânciob”. Drept plată pentru această distracție erau ouăle roșii. Se credea că cine se dădea în scrânciob, aceluia îi vor crește roadele înalte și-i va merge bine tot anul. În prezent, multe din frumoasele tradiții și obiceiuri strămoșești de Paște mai sunt, din fericire, încă valorificate atât în familiile moldovenilor cât și în cadrul diverselor manifestații culturale, etnofolclorice.

Izvorul Tămăduirii o sărbătoare ce își are originea în a doua jumătate a primului mileniu creștin și ne readuce în minte și suflet izvorul dumnezeirii întrupat de Fecioara Maria, marcând o zi în care toate apele precum la Bobotează sunt sfințite iar agheasma are, mai mult decât oricând, darul tămăduirii și curățirii sufletului creștinilor. Această sărbătoare ca și Paștele nu are o dată fixă fiind trecută în calendar în vinerea ce urmează după Duminica Paștelui, Săptămâna Luminată.

Cea de-a doua vineri bazată pe magia imitativă, în care era stimulată puterea magică a apei. Spre deosebire de Vinerea Paștelui, marcată negativ de conjunctura morții Mântuitorului (Vinerea Patimilor), această vineri este nu o sursă de moarte (valorizată pozitiv prin moartea, pieirea, secarea bolilor), ci una de viață, prin care sacralitatea pozitivă țâșnește în lume. Acum izvorăște, este accesibilă apa tămăduitoare; de fapt, ca și la Bobotează, toate apele sunt sfințite. Apa, sursa elementară de viață descoperită și prin săparea fântânilor, surse potabile pentru vii dar și pentru cei răposați. Sărbătoarea este respectată totodată și pentru că întreține izvorul ploilor, dar și „izvoarele” plantelor și a animalelor.

Credincioșii se trezesc de dimineață, se spală, se închină și se grăbesc spre biserică spre a slăvi Izvorul Tămăduirii. Preoții săvârșesc prin slujbă o a doua sfințire a apei. Nu este vorba, de o celebrare biblică a scaldătorii din Videzda ci de o serie de minuni săvârșite în urmă cu sute de ani.

Se spune că înainte de a fi înscăunat, împăratul Leon cel Mare, ca simplu soldat, s-a nimerit să treacă printr-o pădure din apropierea Constantinopolului și a întâlnit un bătrân orb, care cu umilință îl roagă de puțină apă și să-l călăuzească până la cetate. Acest bătrân orb, însă, era un om luminat de Dumnezeu și neîncetat predica creștinilor că, în pădurile imperiale se afla izvoare și lacuri ce sunt ocrotite de Maica Domnului, apărătoarea

sihastrilor din acele locuri. Leon va căuta în apropiere un izvor, dar nu va găsi. La un moment dat, a auzit-o pe Maica Domnului spunându-i: „Nu este nevoie să te ostenești, căci apa este aproape! Pătrunde, Leone, mai adânc în această pădure și luând cu mâinile apa tulbure potolește setea orbului și apoi unge cu ea ochii lui cei întunecați. Minunea s-a petrecut în clipa în care tânărul a făcut întocmai cum i s-a relevat de sus, și a descoperit într-o poiană un izvor miraculos cu „apă dumnezeiască”. După ce și-au potolit setea, Leon i-a atins cu apă ochii orbului, care și-a recăpătat lumina. „Maica Domnului, ești aici! Te-am găsit!”, a strigat bătrânul cu lacrimi în ochi. Copleșit de minune, Leon a căzut în genunchi și a rostit: „Am văzut lumina cea adevărată, pe Maica Preacurată... Aici este Izvorul Tămăduirii... fântâna dătătoare de sănătate”. Apa acestui izvor a vindecat multe boli și a tămăduit diferite răni și suferințe.

Bătrânul înțelept i-ar fi prezis lui Leon că, nu după multă vreme, va ajunge împărat. După ce profetia a fost împlinită, Leon a construit lângă acel izvor o biserică. Mai târziu, împăratul Justinian I cel Mare al Bizanțului, care suferea de o boală grea, s-a vindecat după ce a băut apa din acest izvor. Ca semn de mulțumire a construit o biserică și mai mare, distrusă din păcate, de turci în anul 1453. Reconstruită, în secolul al XIX-lea la Istanbul numele nou al Constantinopolului, credincioșii se pot închina în biserică Izvorului Tămăduirii la subsolul căreia se afla un paraclis din secolul al V-lea unde există și până astăzi izvorul cu apă tămăduitoare din trecut.

În această zi, în unele zone ale țării, ca și la Paștele Blajinilor, tinerii adolescenți fac legământul juvenil. Acest legământ se făcea, cu sau fără martori, în casă, în grădini sau în jurul unui copac înflorit. Tinerii treceau prin mai multe momente rituale prin care făceau jurământul respectiv: pronunțarea cu voce tare a jurământului, schimbul colacului și al altor obiecte cu valoare simbolică, de obicei o oală sau o strachină din lut, însoțite întotdeauna de o lumânare aprinsă, îmbrățișarea frățească, ospătarea cu alimente rituale și dansul. În unele zone etnografice, ceremonia se repetă anual, la aceeași dată, până la intrarea în joc a fetelor „insurățite” și băieților „înfătățiți”. Persoanele legate, veri, văruri, surate, frați de cruce, se întâlneau anual sau, după căsătorie, la Rusalii. După încheierea solemnă a legământului, copiii și apoi oameni maturi își spuneau până la moarte surată, vere, fârtate, verișoară și se comportau unul față de altul ca adevărați frați și surori sfătuindu-se în cele mai intime și grele probleme ivite în viață, își împărțeau tainele, nu se căsătoreau cu soră sau cu fratele suratei sau fârtatului, se ajutau și se apărau reciproc chiar până la sacrificiul suprem.

În unele zone din țară, încă se mai păstrează obiceiul ca în această zi preoții să meargă la izvoarele de apă pentru a le sfinți și curăța că nu cumva să permită adăpostirea duhurilor rele prin preajma lor și se găseau izvoare noi. Credința spune că acele fântâni sfințite de Izvorul Tămăduirii nu vor seca în perioadele secetoase.

În credința populară se vehiculează de asemenea, că ziua Izvorului Tămăduirii este, pentru fântânari, cea mai bună zi din an. În această zi, în adâncuri, apele sunt zbuciumate, fac mult zgomot și izvoarele sunt mult mai ușor de detectat.

Sărbătoarea Izvorului Tămăduirii se ține pentru mântuirea sufletelor, slobozirea izvoarelor morților, pentru a se deschide izvorul ploilor și vara să fie ploioasă, pentru rodnicia plantelor, belșugul din casă, împotriva pietrei sau grindinii. Cu această ocazie nu se muncea pentru că cine lucra era lovit de o boală din care nu se mai putea vindeca până la moarte. Animalele de povară nu se înjugau dar se stropeau cu apă să fie feriți de boli și chiar de moarte, nu se țesea nimic deoarece cu pânza țesută în această zi nu se îmbrăcau nici măcar cei morți, întrucât, se spune, că nu puteau fi primiți pe cealaltă lume.

Bineînțeles că în lumea satului și în ziua de Izvorul Tămăduirii se făceau de babele meștere și practici de magie. Femeile fără copii lăsau în biserică, în joia din Săptămâna Luminată peste noapte, un vas cu apă, pe care îl recuperau după slujba de vineri, apă cu care prin spălare ritualică se vindeau

de toate neputințele. Tot aceste babe meștere așezau o cană cu apă în seara de joi sub un nuc sau un soc cu numele celui ce-l interesa cât va mai trăi. Dacă în dimineața de Izvorul Tămăduirii se găseau urme de pământ acel om se apropia de sfârșitul vieții pământene.

Creștinii ortodocși vin în această zi la biserică pentru a lua parte la slujba de sfințire a apei, cunoscută și sub numele de Agheasma Mică așa că oricine bea din ele sau le folosește pentru a se spăla în zonele bolnave se poate bucura de o înzdrăvenire grabnică. Bolnavilor li se recomandă ca în această sfântă zi să se îmbăieze sau să se spele cu rouă de dimineață. Tot acum se „dădeau cep” tuturor apelor, astfel încât să își astâmpere setea toți oamenii care nu avut parte de apă nici pe pământ, nici în viața de pe celălalt tărâm. Se dă de pomană pască, ouă roșii și o lumânare.

Duminica Tomii, prima duminică după Paști este dedicată Apostolului Toma în calendarul ortodox iar în Calendarul Popular, sufletul morților. Este o sărbătoare populară cu dată mobilă, sinonimă cu Paștele Morților sau Lunea Morților, dedicată spiritelor moșilor și strămoșilor. Blajinii sau Rohmani, oameni blânzi și pașnici, incapabili de a face rău, ar sălășlui într-o lume îndepărtată, la vărsarea Apei Sâmbetei în Sorbul Pământului pe Ostroavele Albe. Despre Blajini se crede faptul ca aceștia provin din copii nebotezați, care au murit imediat după naștere. În concepția altora, aceștia sunt cei care susțin stâlpii pământului, iar lipsa acestora ar arunca lumea în haos.

În unele zone se mai crede despre Blajini ca aceștia sunt urmași ai celor care si-au găsit sfârșitul pe mare, în momentul în care Moise a scăpat poporul evreu de robia egipteană, despărțind apele. Aceștia au ajuns sa rămână pe o insula apropiată de Rai, pe unde ar trece Apa Sâmbetei iar în alte credințe populare Blajinii ar fi jumătatea de sus om, iar cealaltă jumătate pește și că trăiesc în apă. De asemenea, femeile și fetele acestora ar căuta foarte frumos. În tradiția populară se vehiculează ideea că Dumnezeu ar fi creat prima dată uriașii dar datorită faptului că aceștia se războiau între ei, Creatorul i-a lăsat să piară și ar fi creat Blajinii. Dat fiind faptul că aceștia erau prea mici, ei au fost mutați pe lumea cealaltă și abia apoi l-a creat pe om.

Ei prind de veste că a sosit Paștele de la oamenii de pe pământ care aruncă în apele curgătoare coji de ouă sparte în timpul înroșitului sau la prepararea alimentelor rituale (cozonaci, pască). Atunci când sosesc primele coji de ouă în țara lor îndepărtată, în general după șapte zile știu că a sosit și Paștele Blajinilor. Astfel la Blajini în ținutul lor, după un an de post și izolare, bărbații se întâlnesc cu femeile pentru procreare, se ospătează cu resturile de alimente trimise pe apă, căzute pe Pământ și în iarbă, sau date de pomană de rudele pământenilor. În aceasta zi nu se pomenesc doar morții cunoscuți, ci tot neamul strămoșilor comuni. Astfel, oamenii își imaginău că pot petrece Paștele cu moșii și strămoșii pe pământ prin venirea spiritelor morților atunci când se deschid mormintele și cerurile la Joimari sau separate, oamenii pământeni și Blajinii în lumea lor dar cu alimente și băutură expediate prin diferite tehnici de către noi, muritorii de rând. În această zi, credincioșii depun ofrande pe morminte, bocesc morții, împart pomeni, fac libațiuni, întind mese festive ritualic în cimitir, lângă biserică sau în câmp, la iarbă verde.

Denumirea unei alte sărbătorii în calendarul creștin ortodox este Aducerea moaștelor Sf. Ierarh Nicolae din Mira Lichiei în orașul Bari pe 9mai, sărbătoare cu dată fixă, în calendarul popular regăsită sub denumirea de Sf. Nicolai de Vară denumit în popor Nicolae Făcătorul de minuni, Sîn Nicoară. Antroponimul Nicolae provine din grecescul Nicolaos (compus din cuvintele nike – victorie și laos – popor, însemnând „învingător de popor”, fiind unul dintre cele mai îndrăgite și mai răspândite nume în antichitate, obicei păstrat până în zilele noastre.

Sf. Nicolae posedă calități și îndeplinește funcții pe care este greu, uneori, să le atribuie în mod cert fie stratului păgân, fie celui creștin iar în precreștinism deținând calități și funcții importante de a aduce iarna prin părțile noastre și de a dirija mersul soarelui pe bolta cerească.

Conform tradiției creștine, viața și faptele Sf. Nicolae au o istorie lungă, interesantă și plină de povește. Se afirmă că s-a născut în jurul anului 280 d. Hr. în familia creștinilor Teofan și Nona – oameni bogați, în localitatea Patara, regiunea Lichia din Asia Mică, pe atunci provincie a Imperiului Roman de Răsărit; astăzi regiunea se află în sud-estul Turciei. Se spune, că Nicolae făcea minuni chiar din primele zile ale vieții sale. Când s-a maturizat, învia morți, îi ajuta pe sărmani, fapt pentru care a fost canonizat. După moartea părinților, Nicolae la vârsta de 18 ani, a moștenit o avere considerabilă, pe care a împărțit-o sărmanilor. A plecat apoi la Ierusalim, unde a devenit preot creștin.

În perioada când începuseră persecuțiile împotriva creștinilor, împreună cu mulți alții a fost întemnițat și Sf. Nicolae. Atunci când împărat al Imperiului Roman a devenit Constantin cel Mare și deținuții au fost eliberați, Sf. Nicolae a plecat în natal. După moartea arhiepiscopului din Mira, Sf. Nicolae a ocupat funcția acestuia, slujind cu bună credință mai bine de 50 de ani.

Numărul și varietatea faptelor bune săvârșite de Sf. Nicolae este impresionantă, salvând de la moarte oameni năpăstuiți pe nedrept și înviind marinari morți marinari, devenind patron al marinarilor, al pescarilor, negustorilor, mai era și un mare ajutor pentru copiii orfani, binefăcător al tuturor.

Devenind un sfânt foarte popular, datorită bunătății, blîndeții sale, Sf. Nicolae este confundat cu unul dintre cei mai populari sfinți, acel personaj mitico-folcloric asemănător cu patronul sărbătorii principale din aceiași lună – Nașterea Domnului. Este vorba, evident, de Moș Crăciun. Unii cercetători susțin, nu fără a le da dreptate, că Sf. Nicolae a fost chiar prototipul, modelul imaginii binecunoscutului și popularului Moș Crăciun de astăzi.

Sf. Nicolae a trecut la cele veșnice la 6 decembrie în anul 342, moaștele fiindu-i mutate din Mira la Bari (în Italia) în 1087.

Sărbătorit de două ori pe an: la 6 Decembrie, ziua sfârșirii din viață, zi numită în popor Sf. Nicolae de Iarnă și la 9 mai, sărbătoare căreia în popor i se mai spune Sf. Nicolae de Vară, iar conform termenilor bisericăști – Aducerea Moaștelor Sf. Ierarh Nicolae (din Mira la Bari).

În prezent aceste două sărbători închinat Sf. Nicolae sunt prăznuite în satele noastre, respectându-se toate obiceiurile, în special în acele sate, în care hramul bisericii îl are ca patron pe Sf. Nicolae. În aceste zile este sărbătorit și hramul localității. Dimineața se duc la biserică, apoi fac mese de pomenire. După masă se face horă sau Joc în centrul satului, oamenii se duc unii la alții în vizită.

Sfinții Împărați Constantin și Elena este o sărbătoare mare în calendarul bizantin folosit de Bisericele Ortodoxe dar și de Bisericele Unite cu Roma, fixată pe data fixă de 21 mai. Sărbătoarea îi evocă pe împăratul Constantin cel Mare și pe mama sa, Elena augusta, sfinți împărați care au fost socotiți „întocmai că apostolii”.

Împărăteasa Elena – Flavia Iulia Helena (c.248 - 329) a fost căsătorită cu generalul roman Constantinus Chlorus, fiind mama Împăratului Sfântului Constantin cel Mare. A fost o femeie deosebit de credincioasă și cunoscută pentru pioșenia ei. A înfăptuit pelerinajul în Palestina și în provinciile răsăritene, fiindu-i atribuite găsirea moaștelor Sfintei Cruci a lui Hristos și aflarea rămășițelor celor trei magi. Se spune că în timp ce era în pelerinaj, a văzut niște oameni ce duceau un mort pe o colină unde erau 3 cruci. Aceștia îl apropiau de fiecare dintre ele. Ajungând la ultima, când mortul a atins crucea, a înviat. Așa a fost descoperită crucea pe care a fost răstignit Hristos.

Împăratul Constantin - Gaius Flavius Valerius Aurelius Constantinus, fiul generalului Constantin Chlorus și al soției sale, Elena s-a născut la Naissus în jurul anului 274, decedând în mai 337, cunoscut și sub numele de Constantin I sau Constantin cel Mare, fost împărat roman între 306 și 337, devenind conducător al întregului Imperiu Roman după înfrângerea lui Maxențiu și a lui Liciniu. Legenda spune că în toamna anului 312, în ajunul luptei cu Maxențiu, Constantin a zărit pe cer, în plină zi, o cruce strălucitoare, deasupra soarelui, ce avea inscripția: „In hoc signo vinces” – „prin acest semn vei birui”; iar pe timpul nopții i s-a

arătat în vis însuși Iisus Hristos, cu semnul crucii, cerându-i să pună acest semn sfânt pe steagurile soldaților săi, urmând să fie protector în focurile bătăliei. El pune crucea pe steagurile armatei sale și, cu numai 20.000 de soldați, îi învinge pe cei 150.000 ai lui Maxeuti care se îneca în râul Tibru. Sfântul Constantin intră triumfător în Roma și în 313, împreună cu Liciniu, emite „Edictul de la Milano”, prin care se va pune capăt persecuțiilor, garantând libertatea credinței și a cultului.

Liciniu însă dezlănțuie din nou prigoana și este învins de Constantin la Chrysopolis la 18 septembrie 324. Rămânând singur la conducerea Imperiului Roman, Constantin declanșează o serie de reforme sociale, administrative și juridice bazate pe principii creștine. Alături de mama sa, ridică numeroase locașuri de cult și, la 11 mai 330, inaugurează orașul Constantinopol, noua capitală a Imperiului.

Împăratul Constantin i-a scutit pe clericii creștini de tribunalele civile, îngăduindu-le în același timp laicilor să-și supună conflictele arbitrajului episcopal; a scutit Biserica de dări, înapoiindu-i tot ceea ce îi fusese confiscat și i-a acordat dreptul de a primi legate și donații; le-a acordat ajutor episcopilor, sprijinindu-i în actul de construire a lăcașurilor de cult și de întreținere a clerului; a abrogat dispozițiile și legile contrare spiritului creștinismului; a ordonat restricționarea luptelor de gladiatori și trimiterea condamnaților la mine; a ordonat îngreunarea divorțurilor, pedepsirea adulterului și a silurii, a violului; a interzis aruncarea copiilor și vinderea lor, acordând ajutoare părinților săraci; a luat măsuri de protejare și ajutorare a săracilor, orfanilor, văduvelor și bolnavilor.

Prin legea dată în anul 321, Constantin a generalizat repausul duminical în tot Imperiul Roman. Din anul 317, în Imperiul Roman, monedele au avut inscripționat pe ele monograma creștină.

Împăratul Constantin, cunoscând puterea lui Hristos, cel ce s-a răstignit pe cruce, a crezut în Hristos adevăratul Dumnezeu.

Supunându-se voinței lui Dumnezeu, a zidit în Bizanția o cetate mare și slăvită, a înfrumusețat-o cu toate podoabele și a numit-o după numele său, Constantinopol. Apoi a mutat acolo scaunul său de la Roma cea veche, poruncind ca acea cetate să se numească Roma cea nouă, încredințând-o apărării lui Dumnezeu și a Prea Curatei Maicii Lui.

Participă în anul 325 la Sinodul I Ecumenic de la Niceea și este botezat împreună cu maică-sa Elena, cea vrednică de laudă de episcopul de Nicomidia în anul 337 la 21 mai.

Împăratul Constantin este îngropat în Biserica Sfinților Apostoli din Constantinopol alături de mama sa.

În calendarul popular, sărbătoarea Sfinților Constantin și Elena este o sărbătoare a păsărilor de pădure, numită Constantin Graur sau Constantinul Puilor.

În credința populară se spune că vara își intră în drepturi depline la Sf. Constantin și Elena. Totodată este limita calendaristică pentru semănatul porumbului, al ovăzului și meiului. În popor se spune că tot ce se seamănă după această zi, se usucă.

În ziua de 21 mai, la pomenirea Sfinților Împărați Constantin și Elena, în calendarul popular întâlnim o sărbătoare adresată păsărilor de pădure, numită Constantin Puilor. Tradiția spune că în această zi păsările de pădure își învață puii să zboare. Sărbătoarea se ține ca să nu mănânce uliul păsările din curte.

Ținând seama că o nouă generație amenința recoltele, era interzis să se muncească în această zi. Cine lucrează în această zi, se spune că i se usucă bucatele pe câmp. Prin odihna de la muncile se preîntâmpină distrugerea holdelor și a strugurilor de către păsările cerului.

Este ziua în care păstorii hotărăsc cine le va fi baci, unde se vor face stânele și pe cine vor angaja să le păzească pe timpul pășunatului.

Totodată se măsoară și se înseamnă pe răboj laptele de la oile fiecăruia.

Pentru apărarea de forțele malefice, țărani se adună în jurul unui foc. Prin fumul de la acest foc erau trecute și oile pentru a fi ferite de rele, pe timpul cât vor sta singure la stână. Tot acum

femeile, pentru a alunga duhurile rele și necurate, tămâie și stropesc cu agheasmă.

Pe 25 mai tradiția populară serbează prin unele regiuni și Ioan Fierbe-Piatră; Intrătunul și A treia aflare a capului Sfântului Ioan Botezătorul

Acum încep sărbătorile tradiționale ale verii, cele în care, prin nerespectarea interdicțiilor, se dezlănțuie ploile nefaste, cu vânturi puternice și grindină. Ioan Fierbe-Piatră reprezintă chiar momentul în care se produce acest posibil pericol al recoltelor.

A treia și ultima aflare a capului Sf. Ioan Botezătorul s-a întâmplat pe vremea sfântului patriarh Ignatie, la anul 860, când a fost adus la Constantinopol și așezat în biserica Botezătorului.

Bineînțeles că în tradiția populară mai dăinuie și astăzi transmise din generați în generație superstiții ale lunii mai ce fac referire la anul agricol ce urmează, cât și la timpul din decursul acestuia.

Dacă în serile lunii mai apare rouă și e timp răcoros, atunci vom avea belșug la vin și fân;

Ploaia caldă a lunii mai e binecuvântare pentru culturile de grâu și porumb;

Dacă în luna mai năpădesc gândacii, atunci vom avea un an mănós;

Furtunile cu tunete și fulgere din luna mai ne prevestesc un an roditor dar și un mai ploios înseamnă un iunie secetos. Roua de seara și răcoarea din mai aduc fân și vin mult. Ploaia caldă din mai e binecuvântare. Rusalii umede se așteaptă un Crăciun gras. Gândacii mulți vestesc un an mănós. Mai ploios, iunie frumos. Când sunt greieri mulți și dinaintea locuinței lor țin mare curățenie, fân are să se facă mai deloc.

Tunetele dese indică un roditor. Vânt de roadă, vânt de poame. În luna aceasta se bea pelin în loc de vin. Dacă plouă în mai, se trage nădejde de mălai.

Bibliografie:

- Adrian Fochi - Datini și eresuri populare de la sfârșitul secolului al XIX-lea, Editura Minerva, București, 1976.
- Arthur Gorovei. - „Credinți și superstiții ale poporului român” Editura, Grai și Suflet - Cultură Națională, București, 1995.
- Antoaneta Olteanu - „Calendarele poporului român”, Editura Paideia 2001.
- Elena Niculița Voronca - „Datinile și credințele poporului român”, Editura Polirom Iași 1998.
- Gh. F. Ciușanu - „Superstițiile poporului român” Editura Saeculum București 2005
- Ion Ghinoiu - „Sărbători și obiceiuri românești”, Editura Elion, București, 2002.
- Ion Ghinoiu - „Obiceiuri populare de peste an” Editura Fundației Culturale Române, 1997.
- Ion H. Ciubotaru „Ouăle de Paști la români Vechime, semnificații, implicații ritual-ceremoniale” Editura Presa Bună, Iași, 2012.
- Ion Taloș - „Gândirea magico-religioasă la români”, Dicționar, Editura Enciclopedică, București, 2001.
- Irina Nicolau - Ghidul Sărbătorilor Românești Editura Humanitas 1998
- Maria Zahacinschi - „Ouăle de Paști la români” Editura Sport-Turism, București, 1992
- Mihai Pop - Obiceiuri populare românești, Editura Univers, 1999.
- Mircea Eliade - Sacral și profanul, Editura Humanitas, București, 2002
- Narcisa Știucă - Sărbătoarea noastră cea de toate zilele, Editura Cartea de Buzunar, 2006.
- Simion Florea Marian - „Sărbătorile la români” Editura „Grai și Suflet - Cultură Națională”, 2001.
- Tudor Pamfile, „Sărbătorile la români”, Editura Saeculum I.O., București 1997.
- Viețile Sfinților, Editura Episcopiei Romanului și Hușilor 1998.

DESCOPERIRI MONETARE INEDITE SAU MAI PUȚIN CUNOSCUTE DE PE TERITORIUL MOLDOVEI (II)

Lucian MUNTEANU*, Sever-Petru BOȚAN*,
Aurora-Emilia APOSTU**

REPEDEA (com. Străoane, jud. Vrancea)¹

1. AR (*denarius*); 3,66 g; 17×19 mm; ⤴; f.s.c.;

Av. X;

Rv. [M•C]ARB[O]/ ROMA;

M. Papirius Carbo, Roma, anul 122 î.Hr. (CRAWFORD 1974, 295, nr. 276/1) sau monetărie în Italia, anii 137-134 î.Hr. (SYDENHAM 1952, 49, nr. 423);

MV nr. inv. 15152.

2. AR (*denarius*); 3,86 g; 19×20 mm; ⤵; s.c.; bătută descentrat pe revers; o incizie pe avers (în partea centrală a monedei);

Av. X;

Rv. MN•AQVIL/ ROMA;

Mn. Aquilius, Roma, anul 109-108 î.Hr. (CRAWFORD 1974, 314, nr. 303/1) sau monetărie din sudul Italiei (Rhegium [?]), anul c. 109 î.Hr. (SYDENHAM 1952, 74, nr. 557);

MV nr. inv. 15151.

3. AR (*denarius*); 3,81 g; 19×20 mm; ⤴; b.c.;

Av. AVGVSTVS – DIVI•F;

Rv. IMP – •X/ ACT;

Augustus, Lugdunum, anii 15-13 î.Hr. (RIC I², 52, nr. 171a) sau anii 15-12 î.Hr. (BMC I, 79, nr. 462) sau anul 15 î.Hr. (MER I³, 202, nr. 1396-1397);

MV nr. inv. 15153.

4. AR (*aurelianus*); 2,51 g; 20×21 mm; ⤵; s.c.;

Av. SEVERI – NAE AVG;

Rv. CONCORDIAE MILITVM/ V/ XXI;

Ulpia Severina, Siscia, nedată (RIC V.1, 317, nr. 13) sau începutul anului 275 (MIR 47, Tab. 19, no. 237/5, emisiunea a 9-a) sau toamna anului 274 – primăvara anului 275 (MER XII.1, 204, nr. 953, anul 9, faza a 3-a);

MV nr. inv. 15154.

În colecția Muzeului Vrancei din Focșani se află un lot de monede, care provine dintr-un tezaur descoperit în anul 1970, la Repedeia (com. Străoane), mai precis în partea de sud-vest a satului. În anul 1974 au fost recuperate cinci piese („4 denari din argint și unul din bronz”), de la săteanul Ion Pascal². Dar se pare că la muzeu au ajuns doar patru dintre ele („3 AR. 1 Bz.”), pe care le prezentăm în lucrarea de față (Cat. 1-4).

Una dintre monede poartă pe avers o tăietură de mici dimensiuni (Cat. 2), efectuată cu un instrument ascuțit (probabil daltă, cuțit, preducea etc.), în mod deliberat, în antichitate. Există numeroase încercări de a interpreta inciziile prezente pe denarii din perioada Republicii romane³. Ipoteza aplicării lor cu scopul de a verifica calitatea metalului și a greutateii monedelor mai vechi, la fel ca în cazul contramărcilor⁴ nu își găsește

confirmarea în situația de față, căci piesa noastră pare să aibă un titlu ridicat și o greutate normală.

Ne-au atras atenția compoziția și structura cronologică particulare a lotului de monede de la Repedeia. Acesta este alcătuit din monede din argint, de calitate diferită, reprezentând nominaluri distincte (*denarii*, *aurelianus*), care se datează într-un interval cronologic foarte larg, de aproape patru secole. O astfel de asociere eterogenă de piese monetare ne apare foarte stranie și nu își găsește nici o analogie concretă în descoperirile monetare de pe teritoriul Moldovei, din perioada romană. Cel mai probabil, cele patru monede aparțin unor descoperiri distincte, care se datează în perioade diferite. Astfel, cei trei denari (Cat. 1-3) ar putea reprezenta un fragment dintr-un tezaur monetar mixt, constituit din monede republicane și imperiale

timpurii, încheiat în vremea lui Augustus. Asemenea depozite sunt foarte numeroase în teritoriul de la răsărit de Carpați⁵, aici concentrându-se aproape jumătate dintre descoperirile de acest fel de la nordul Dunării⁶. În momentul de față avem cunoștințe despre 18 tezaure augustane, aflate pe teritoriul Moldovei⁷: Bordești (jud. Vrancea) (*t.p.q.* 16 î.Hr.)⁸, Buda (jud. Vrancea) (*t.p.q.* 2 î.Hr.-[?]4 d.Hr.)⁹, Conțești (jud. Bacău) (*t.p.q.* 15-13 î.Hr.)¹⁰, Cornii de Sus (jud. Bacău) (*t.p.q.* 19-18 î.Hr.)¹¹, Cucuteni (jud. Iași) (*t.p.q.* 2 î.Hr.-[?]4 d.Hr.)¹², Drăgești (jud. Bacău) (*t.p.q.* 32-29 î.Hr.)¹³, Galați-Barboși 1915 (*t.p.q.* 2 î.Hr.- [?]4 d.Hr.)¹⁴, Odobești (jud. Vrancea) (*t.p.q.* 2 î.Hr.-[?]4 d.Hr.)¹⁵, Pârgărești (jud. Bacău) (*t.p.q.* 15-13 î.Hr.)¹⁶, Poiana 1928 (jud. Galați) (*t.p.q.* 15-13 î.Hr.)¹⁷, Poiana 1938 (*t.p.q.* Augustus[?])¹⁸, Poiana 1949 (*t.p.q.* 2 î.Hr.-[?]4 d.Hr.)¹⁹, Poiana 1950A (*t.p.q.* 2 î.Hr.-[?]4 d.Hr.)²⁰, Puiesti (jud. Vaslui) (*t.p.q.* Augustus [?])²¹, Răcătău 1969 (*t.p.q.* 8-7 î.Hr.)²², Sascut (jud. Bacău) (*t.p.q.* 27-20 î.Hr.)²³, Scurta (jud. Bacău) (*t.p.q.* 18-17/16 î.Hr.)²⁴ și Târgu-Ocna (*t.p.q.* 16 î.Hr.)²⁵.

Structura cronologică a acestui grup de tezaure este una particulară și constă în prezența unor nuclee consistente de emisiuni din anii '80 și '40 î.Hr.²⁶, care reflectă momentele de vârf ale producției monetare din ultimul veac al Republicii²⁷. Din păcate, această trăsătură nu o regăsim în lotul de denari de la Repedea, cel mai probabil din cauza dimensiunilor sale reduse. În schimb, sunt prezente piese monetare din veacul al II-lea î.Hr., la fel ca în majoritatea tezaurelor republicane și mixte din România, care au un profil arhaic²⁸, indicând o predilecție deosebită a localnicilor pentru denarii de o anumită calitate²⁹.

Prezența consistentă a tezaurelor augustane, în spațiul de la răsărit de Carpați, a fost pusă pe seama relațiilor stipendiare ale statului roman cu centrele de putere locale din sudul Moldovei, de pe cursul inferior al Siretului și afluenții săi³⁰. Nu știm în ce măsură o astfel de explicație se poate extinde și asupra lotului nostru de monede, descoperit în vecinătatea acestui areal. Îngroparea respectivelor depozite, la o dată mult ulterioară celei pe care o indică ultimele monede, s-ar fi putut petrece în anumite circumstanțe politico-militare sau financiare (reforme monetare), care pot fi doar speculate³¹.

Moneda de la Ulpia Severina reprezintă o descoperire distinctă de tezaurul roman mixt, încheiat în vremea lui Augustus, de la Repedea. Este posibil că ea a fost adăugată acestui nucleu în mod artificial, în perioada contemporană, chiar de către localnicii de la care au fost recuperate toate cele patru monede³². Originea ei probabilă trebuie căutată tot în această zonă din județul Vrancea. Dar nu putem ști dacă ea ar fi aparținut unui alt tezaur sau ar putea să reprezinte o descoperire izolată. În literatura de specialitate se cunosc destul de puține descoperiri monetare datate în a doua jumătate a veacului al III-lea, pe teritoriul de la răsărit de Carpați. La Focșani a fost descoperit un tezaur de antoninieni, încheiat cu emisiuni din vremea lui Trebanianus Gallus-Volusianus, care a fost recuperat doar parțial³³. Monede izolate din aceeași perioadă sunt atestate, în special, în partea de sud a Moldovei, în vecinătatea *limes*-ului³⁴.

BIBLIOGRAFIE

BACKENDORF, D. 1998. *Römische Münzschätze des zweiten und ersten Jahrhunderts v. Chr. vom italienischen Festland*, Berlin.

BMC. *Coins of the Roman Empire in the British Museum*. I. MATTINGLY, H. 1923. *Augustus to Vitellius*, London.

BOBI, V.M. 1999. *Civilizația geto-dacilor de la curbura Carpaților (sec. VI î.Chr.-sec. II d.Chr.)*, București.

BOLD, E. 1959. *Tezaurul de monede republicane romane de la Conțești (raionul Adjud, jud. Bacău)*, AȘUI III, 5, 225-230.

CĂPITANU, V., 1971. *Descoperiri de monede antice și bizantine*, Carpica 4, 287-298.

CĂPITANU, V., BUZDUGAN, C. 1969. *Un tezaur de monede republicane romane descoperit la Cornii de Sus, județul Bacău*, Carpica 2, 131-144.

CĂPITANU, V., URSACHI, V. 1971. *Două tezaure de denari romani republicani și imperiali descoperite la Răcătău și Pîncești*, Carpica 4, 167-195.

CHIȚESCU, M. 1975. *Două tezaure romane republicane din Dacia extracarpatică*, SCN 6, 209-212.

CHIȚESCU, M. 1981. *Numismatic Aspects of the History of the Dacian State. The Roman Republican Coinage in Dacia and Geto-Dacian Coins of Roman Type*, London.

CONSTANTINESCU, GH. 1978. *Un tezaur de monede republicane descoperit la Bordești (județul Vrancea)*, StComVrancea 1, 35-44.

CRAWFORD, M. H. 1974. *Roman Republican Coinage*, I-II, London.

DIMITRIU, M. 1939. *Noi contribuțiuni la descoperirile arheologice din castrul Poiana (jud. Tecuci)*, CNA XIV, 113-114, 135-139.

DUNĂREANU-VULPE, E. 1934. *Un tezaur de denari romani găsiți la Piroboridava*. In: BUSUIOCEANU, AL., MARCU, AL., TEODORU, H., VULPE, R. (ed.), *În memoria lui Vasile Pârvan*, București, 126-133.

GRANT, M 1969. *From Imperium to Auctoritas: A Historical Study of Aes Coinage in the Roman Empire, 49 B.C.-A.D. 14*, Cambridge.

LOCKYEAR, K. 2007. *Patterns and Process in Late Roman Republican Coin Hoards, 157-2 BC*, Oxford.

MER. *Catalogue des monnaies de l'Empire romain*. I³. GIARD, J.-B. 2001. *Auguste*, Paris; XII.1. ESTIOT, S. 2004. *D'Aurélien à Florian (270-276 après J.-C.)*, Paris/Strasbourg.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V. 1976. *Tezaurul de denari romani de la Rîpile (com. Gura Văii, jud. Bacău)*, Carpica 8, 137-150.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V. 1980. *La monnaie romaine chez les Daces orientaux*, București.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V. 1990. *Dacia răsăriteană în secolele VI-I î.e.n. Economie și monedă*, Iași.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V. 2011. *New Data concerning the hoard of roman denarii from Buda*. In: PISO, I., RUSU-BOLINDEȚ, V., VARGA, R., MUSTĂȚĂ, S., BEU-DACHIN, E., RUSCU, L. (eds.), *Scripta classica. Radu Ardevan sexagenario dedicata*, Cluj-Napoca, 475-480.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V. 2013. *Noi analize și interpretări privind moneda romană republicană*, ArhMold 36, 153-157.

MIHAILESCU-BÎRLIBA, V., NICOLAE, E., ASĂVOAIE, C. 2002. *Descoperiri monetare din Moldova. III*, ArhMold 22 (1999), 219-232.

MIR. *Moneta Imperii Romani*. 47. GÖBL, R. 1993. *Die Münzprägung der Kaiser Aurelianus*, Wien.

MITREA, B. 1964. *Découvertes anciennes et plus récentes de monnaies antiques et byzantines dans la République Populaire Roumaine*, Dacia N.S. 8, 371-384.

MITREA, B. 1968. *Découvertes récentes et plus anciennes de monnaies antiques et byzantines en Roumanie*, Dacia N.S. 12, 445-459.

MITREA, B. 1973. *Découvertes de monnaies antiques et byzantines dans la République Socialiste de Roumanie*. XVI, Dacia N.S. 17, 399-416.

MITREA, B. 1975A. *Notă asupra tezaurului de la Scurta și începuturile moderne ale cercetării descoperirilor monetare*, BSNR 67-69 (1973-1975), 121-123, 81-89.

MITREA, B. 1975B. *Descoperiri de monede antice și bizantine în România (XVII)*, BSNR 67-69 (1973-1975), 121-123, 313-326.

MITREA, B. 2011. *Monedele descoperite în cetățuia geto-dacă de la Poiana*, ArhMold 34, 187-219.

MITREA, B., CONSTANTINESCU, GH. 1978. *Notă despre un tezaur de monede romane imperiale din secolul al III-lea descoperit în Moldova de Jos*, Carpica 10, 185-193.

MOISIL, C. 1915. *Monete și tezaure monetare găsite în România și în ținuturile românești învecinate (Vechiul teritoriu geto-dac)*, BSNR 11 (1914), 55-57.

MOISIL, D., DEPEYROT, G. 2003. *Les trésors de deniers antérieurs à Trajan en Roumanie*, Wetteren.

MUNTEANU, L., POPUȘOI, E. 2014. *Date noi despre tezaurul de monede romane republicane de la Puiești (jud. Vaslui)*, AMT 11, 244-251.

PĂRPĂUȚĂ, T. 2006. *Moneda în Dacia preromană (secolele IV a. Chr - I p. Chr.)*, Iași.

PĂRVAN, V. 1914. *Archäologische Funde im Jahre 1913: Rumänien*, ArchJahrb 14, 429-442.

PREDA, C. 1998. *Istoria monedei în Dacia preromană*, București.

RIC. *The Roman Imperial Coinage*. I². SUTHERLAND, C.H.V. 1984. *From 31 BC to AD 69*, London; V.1. WEBB, P.H. 1962. *Valerian to Florian*, London.

SEVEREANU, G. 1919. *Tesaurul din Gherghina. Contribuțiuni la începuturile numismatice romane în ținuturile dunărene și ale Dobrogei de astăzi*, BSNR 14, 31-32, 45-138.

SYDENHAM, E. A. 1952. *The Coinage of the Roman Republic*, London.

Note:

* Institutul de Arheologie, Iași; lucanas2000@yahoo.com; sever_botan@yahoo.com.

** Muzeul Vrancei, Focșani; auroraemiliaapostu@yahoo.com.

1. Au fost folosite următoarele abrevieri pentru metale (AR – argint), date metrologice (g – gram, mm – milimetru), stare de conservare a monedelor (b.c. – bine conservată, f.s.c. – foarte slab conservată, s.c. – slab conservată) și colecții (MV – Muzeul Vrancei, Focșani). Suntem recunoscători domnului director, dr. Horia pentru sprijinul pe care ni l-a acordat, de fiecare dată, cu amabilitate, în studierea pieselor.
2. BOBI 1999, 205, Tab. 10; 222, nr. 25; 282; 434, pl. CXXI. În documentele Muzeului monedele sunt înregistrate ca provenind de la Străoane.
3. A se vedea, în special, ipotezele care apar la GRANT 1969, 95-96 (acceptarea monedelor romane, în special din metal comun, de către populațiile din teritoriile nou cucerite) și

CRAWFORD 1974, 584-588 (rolul de a controla ștanțele folosite pentru baterea pieselor din argint).

4. MIHAILESCU-BÎRLIBA 1976: 144; MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990: 110.
5. MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990, 94, Tab. 3; 99 (11 tezaure cu *t.p.q.* în vremea lui Augustus, dintr-un total de 18 acumulări republicane și imperiale timpurii); MIHAILESCU-BÎRLIBA 2011, 477, 480, Pl. I (15 tezaure încheiate la Augustus).
6. PREDA 1998, 20 (12 din 28 de tezaure); MOISIL, DEPEYROT 2003, 23, 148-176 (15 din 31); PĂRPĂUȚĂ 2006, 140, 485-490, Tab. III-IV (16 din 36).
7. Ultimele piese din cele 18 depozite înregistrate de noi, au fost identificate cu ajutorul RIC I².
8. CONSTANTINESCU 1978.
9. MIHAILESCU-BÎRLIBA, NICOALE. ASĂVOAIE 2002, 219-224; MIHAILESCU-BÎRLIBA 2011.
10. BOLD 1959; CĂPITANU 1971, 289-290, 295, nr. 24-30; MITREA 1973, 407, nr. 30; CHIȚESCU 1981, 143-145, nr. 49.
11. MITREA 1968, 452, nr. 40; CĂPITANU, BUZDUGAN 1969; CHIȚESCU 1981, 148-150, nr. 51.
12. MITREA 1975b, 322, nr. 64.
13. MITREA 1968, 451, nr. 34.
14. SEVEREANU 1919; CHIȚESCU 1981, 171-177, nr. 84.
15. CHIȚESCU 1975, 210-212.
16. MITREA 1964, 376, nr. 32; CHIȚESCU 1981, 231, nr. 144 (Pîngărați, jud. Neamț)
17. DUNĂREANU-VULPE 1934; CHIȚESCU 1981, 233-236, nr. 148.
18. DIMITRIU 1939, 135.
19. CHIȚESCU 1981, 236-237, nr. 151; MITREA 2011, 206-207, nr. 4.
20. CHIȚESCU 1981, 237-240, nr. 152; MITREA 2011, 208-215, nr. 6.
21. CHIȚESCU 1981, 252, nr. 159 (cea mai recentă monedă din anii 41-40 î.Hr.); MUNTEANU, POPUȘOI 2014 (ultima monedă din anii 32-31 î.Hr., dar considerăm că tezaurul nu a fost recuperat în întregime, data lui de încheiere putând fi extinsă până în vremea lui Augustus).
22. CĂPITANU, URSACHI 1971, 167-171, 183-185.
23. PĂRVAN 1914, 432-433; MOISIL 1915, 57, nr. 48.
24. MITREA 1975a.
25. CHIȚESCU 1981, 302, nr. 203.
26. Au fost folosite pentru calcul, fiind considerate relevante, descoperirile de la: Conțești, Cornii de Sus, Galați-Barboși 1915, Poiana 1928, Poiana 1950A, Răcătau 1969.
27. Pentru producția monetară din aceste perioade, a se vedea, în special BACKENDORF 1998, 191, 202, 535, Abb. 148-149; 542, Abb. 169-170; LOCKYEAR 2007, 37, 79, 158-159.
28. LOCKYEAR 2007, 108, 167-168, 200-201 (particularitate pe care o regăsim și la tezaurele din Bulgaria).
29. MIHAILESCU-BÎRLIBA 2013, 156.
30. MIHAILESCU-BÎRLIBA 2011, 478, 480, Pl. I.
31. MIHAILESCU-BÎRLIBA 1990, 108; MIHAILESCU-BÎRLIBA 2011, 478.
32. Știm că cele patru monede au fost recuperate de la săteni abia după cel puțin patru ani (1970-1974) de la momentul aflării lor (BOBI 1999, 222).
33. MITREA, CONSTANTINESCU 1978.
34. MIHAILESCU-BÎRLIBA 1980, 155, 161, 184-189, Tab. 33.

Mareșalul Ion Antonescu și relațiile economice româno-germane aservire sau colaborare

- urmare din pagina 1 -

Încă de la început, conducătorii naziști au legat factorul economic de cel politic. În raportul Legației române din Berlin nr. 1.835/9 iunie 1933, Nicolae Petrescu Comnen, ministrul României la Berlin, comunica Bucureștilui că Hitler i-a repetat în 26 mai 1933 că „este greu a se concepe bune raporturi economice cu țările care pe plan politic sunt permanent în contra Germaniei”³. Același lucru îl spusese Göbbels lui Ion Mihalache: „nu pot exista legături economice normale între țări care se găsesc pe tărâmul politic de cele două părți ale baricadei!”. Concluzia trasă de Comnen era cât se poate de veridică: „Guvernul Reichului încearcă o presiune asupra țărilor agrare ce se găsesc în legătură de prietenie cu Franța”⁴.

În septembrie 1934, ministrul economiei Reichului, dr. Hjalmar Schacht, schițase ca orientare a comerțului exterior o colaborare strânsă cu statele din sud-estul Europei vizate fiind, mai ales, Iugoslavia și România⁵. Începea, astfel, să prindă contur așa zisa teorie a planificării economice a spațiului Europei de Răsărit (**Grossraumwirtschaft**), care urma să se finalizeze cu un control deplin al regiunii.

În privința României, pentru Germania se puneau problema recăștigării unor poziții deținute anterior. Înainte de primul război mondial capitalul german ocupa un loc de frunte în economia românească⁶. Prin Tratatul de pace de la Versailles se prevedea confiscarea capitalurilor germane și austro-ungare în favoarea statului român. În schimb, convenția de la San Remo din 1920, dintre Anglia și Franța,⁷ stabilea că României îi vor reveni 51% din acțiunile fostelor societăți germane și austro-ungare, iar Angliei și Franței câte 24,5%. În afară de aceste prevederi, s-a folosit pe scară largă camuflarea acțiunilor foștilor inamici în acțiuni aliate sau chiar românești⁸. Prin înlăturarea capitalurilor germane și austro-ungare, au căpătat poziții dominante capitalurile aparținând grupurilor anglo-olandeze, franco-belgiene și americane⁹. Se poate vorbi și de o eterogenizare a capitalului străin, prin pătrunderea destul de semnificativă a capitalurilor italiene, elvețiene, cehoslovace, etc. Cele mai importante ramuri ale economiei erau dominate de capitalul străin. În industria metalurgică cele mai mari uzine erau controlate

de capitalul englez („Reșița”, „Copșa Mică” și „Cugir”), francez (I.A.R., Fabrica românească de muniții) și italian („Astra” - Arad, „Romloc”, „Vulcan”). În industria chimică cele mai puternice poziții erau deținute de capitalurile franco-belgiene (peste 50% din capitalul societăților pe acțiuni)¹⁰. În industria petrolieră poziții reductibile aveau societățile cu capital englez, olandez, franco-belgian și american¹¹.

Ca urmare a acestei situații, penetrarea economică a Germaniei în spațiul românesc se preconiza a fi destul de dificilă. Pentru atingerea scopurilor sale, Germania și-a pus în joc un întreg arsenal de mijloace și metode: folosirea serviciilor secrete¹², cumpărarea unor organe de presă, coruperea unor oameni politici, stipendierea unor partide politice de extrema dreaptă¹³, manevrarea minorității germane din România.

Într-o primă etapă (care a durat până în septembrie 1938), Germania a dus față de România „politica bunului client”¹⁴ urmărind să ocupe un segment cât mai larg din comerțul exterior al României. Pentru mărirea volumului comerțului româno-german, și-a intensificat activitatea Camera de comerț româno-germană din București, creată în 1930. Publicația cercurilor de afaceri din România, „Argus”, sublinia într-o analiză retrospectivă a relațiilor comerciale cu Germania că „cea mai mare creștere a importului din sud-estul Europei se constată a fi cea din România, deși, în același timp, exportul german în România a realizat o creștere puțin importantă”¹⁵.

Ofensiva comercială germană venea, în bună măsură, în întâmpinarea dorințelor României. Exporturile României constau în primul rând din produse petroliere și agricole, mai ales cereale, produse care asigurau, împreună, trei sferturi din valoarea totală a acestor exporturi, urmate apoi de cherestea. Afectată grav de criza economică din 1929-1933, România căuta să-și asigure noi piețe de desfacere în special pentru unele produse agricole. În acest sens, Petrescu Comnen a înaintat, în mai 1933, direct lui Hitler, un memoriu cu propuneri de export în Germania a 15 000 vagoane de porumb, 500 vagoane ouă și a unor mari cantități de benzină¹⁶.

Un alt factor care a favorizat creșterea schimburilor comerciale și pătrunderea Germaniei în economia României l-a reprezentat atitudinea marilor puteri occidentale, în special a Angliei. Aceasta dispunea de posibilități reale de

3 Arhiva Ministerului Afacerilor Externe (A.M.A.E.), fond Germania (1920-1944), vol. 97, f. 219

4 *Ibidem*

5 Eugen Preda, *Miza petrolului în vâltoarea războiului*, București, 1983, p. 20

6 ***, *Influența economică a Germaniei în România*, București, 1915; Marcel Bibiri Sturia, *Creșterea influenței economice germane în România*, București, 1915

7 C. Murgescu, *Ofensiva capitalului străin în perioada 1919-1922*, în „Contribuții la istoria capitalului străin în România”, București, 1960, p. 32

8 C. Moinescu, *Documente ale vremii – camuflarea averilor inamice*, București, 1923; Pentru camuflarea acțiunilor petroliere (de mare valoare), vezi Gh. Buzatu, *O istorie a petrolului românesc*, București, 1998, p. 114-120

9 O analiză detaliată (dar într-un registru marxist) a prezenței capitalului străin în economia românească la Constanța Bogdan, A. Platon, *Capitalul străin în societățile anonime din România în perioada interbelică*, București, 1981

10 I. Puia, *Relațiile economice externe ale României în perioada interbelică*, București, 1982, p. 164

11 Gh. Buzatu, *România și trusturile petroliere internaționale până la 1929*, Iași, 1981, p. 198-200

12 Arhivele Naționale Istorice Centrale (A.N.I.C.), fond Direcția Generală a Poliției (D.G.P.), dosar nr. 55/1944, f. 37; vezi și declarațiile lui Eugen Cristescu la procesul din mai 1946 în *Procesul Mareșalului Antonescu. Documente.*, vol. I, București, 1998, p. 310

13 Lucrețiu Pătrășcanu, *Sub trei dictaturi*, București, 1996, p. 49-51

14 Costin C. Kirilășcu, *Sistemul bănesc al leului și precursorii lui*, vol.II, București, 1967, p. 453 ș.u.

15 „Argus”, 28 februarie 1938

16 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 74, telegrama cifrată nr.1690/26 mai 1933, f. 65

a bara creșterea influenței germane în sud estul Europei. Din păcate, cel puțin în privința României, „Marea Britanie nu avut până în 1938 o strategie politică bine definită”¹⁷. Destule voci cu autoritate în politica externă britanică afirmă că Europa răsăriteană reprezintă „sfera naturală de influență a Germaniei”¹⁸.

Nu trebuie scăpat din vedere faptul că România menținuse în perioada interbelică unele din tarifele vamale cele mai ridicate din Europa Centrală și de Răsărit. Acest lucru, cumulat cu prețurile mari ale produselor agricole, a împiedicat într-o oarecare măsură importurile de pe piețele cu liber schimb ale țărilor apusene¹⁹. Și din acest punct de vedere intensificarea relațiilor economice cu Germania era facilitată, întrucât aceasta se afla în rândul țărilor cu valuta blocată, practicând cliringul, dar în scurtă vreme contul României la Reichsbank va înregistra un sold debitor echivalent cu 600 000 000 lei²⁰.

În 23 martie 1935 relațiile comerciale româno-germane sunt reglementate prin încheierea *Acordului privind reprezentanțele, schimburile și problemele de navigație*. Se urmărea așezarea raporturilor economice între cele două țări pe baza celor trei concepte juridice de drept convențional: stabilire, comerț și navigație. Tratatul a fost încheiat pe baza clauzei „națiunii celei mai favorizate”²¹. Convenția asupra traficului de mărfuri prevedea ca schimbul produselor românești (altele decât petrolul și derivatele lui) să se facă pentru produse germane în raportul de 1 la 1. S-a fixat ca importul german de petrol și derivate să nu treacă de ¼ din importul total de mărfuri²². Cu toate aceste prevederi, exportul de produse petroliere românești a reprezentat în 1935 circa 49% din totalul exportului spre Germania pentru ca în 1936 să urce la 2/3.

Ca urmare a factorilor amintiți și grație respectării unor planuri minuțios întocmite, Germania a reușit ca până în 1938 să devină clientul principal al României pentru produse petroliere, cereale și derivatele lor, lemn, animale vii, semințe de plante, etc. Exportul României în Germania a crescut de la 10,6% în 1933 la 26,5% în luna mai 1938²³.

Presiunile germane la București pentru sporirea exportului de petrol, grâne și alte materii prime către Germania s-au intensificat în primăvara anului 1938. Speculând cu abilitate creșterea popularității Gărzii de Fier, reflectată în rezultatele alegerilor din 1937, precum și atașamentul declarat al lui Codreanu față de Axă, Germania reușește să obțină de la Carol al II-lea, în august 1938, promisiunea unor livrări suplimentare de petrol. Totuși, România continua politica sa tradițională căci „una e amicitie și afaceri economice cu Germania și alta e politica față de expansiunea ei agresivă”²⁴.

Încrederea României în democrațiile occidentale a suferit o gravă lovitură odată cu semnarea la 29 septembrie 1938 a Acordului de la München. Istoricul britanic Hugh Seton Watson considera că „München-ul a fost cea mai

mare înfrângere și cea mai mare lovitură sub raportul prestigiului pe care le-a suferit Anglia de la pierderea coloniilor americane”²⁵. Indiscutabil, München-ul a dat o lovitură decisivă Micii Înțelegeri, a dus la instaurarea solidă a hegemoniei germane în centrul Europei și a arătat statelor din sud estul Europei că, în caz de război, un ajutor englez era mai curând improbabil. Se declanșa astfel o nouă etapă în istoria dominării economice a României de către Germania²⁶.

Regele Carol al II-lea a întreprins la jumătatea lui noiembrie 1938 o vizită la Londra în scopul de „a stabili în ce măsură Marea Britanie este pregătită să sprijine independența și în special independența economică a României”²⁷. Rezultatele au fost descurajatoare și nici escalele la Paris și Bruxelles n-au dus la obținerea unor speranțe²⁸. Acest lucru, cumulat cu rezultatele destul de promițătoare cu care se soldaseră discuțiile purtate în aceeași perioadă de Gh. Brătianu, Atta Constantinescu și Constantin Argetoianu cu factori de decizie ai Reichului, l-a determinat pe Carol să facă o vizită neoficială în Germania și să aibă o întrevvedere cu Hitler. Întâlnirea dintre Carol și Hitler a fost însă destul de furtunoasă, iar germanii n-au șovăit să arunce în joc „argumente” noi în sprijinul cererilor formulate: susținerea Gărzii de fier și a revizionismului maghiar²⁹.

În ianuarie 1939 au loc în Germania și la București contacte între oameni politici români și reprezentanți ai Reich-ului în cursul cărora partea română se arăta dispusă la încheierea unui nou acord economic „mai cuprinzător”, cerând în schimb garantarea granițelor vestice și încetarea sprijinului acordat pretențiilor revizioniste ale Ungariei³⁰.

În februarie 1939 Germania este de acord cu venirea la București a unei delegații economice conduse de Wohlthat³¹, delegație care și-a făcut apariția în 13 februarie. Pretențiile ridicate de Wohlthat i-au șocat pe români: reevaluarea cursului leu-marcă, mărirea cotei schimbului comercial, sporirea livrărilor de petrol, participarea Reichului la modernizarea agriculturii românești, crearea de societăți mixte româno-germane pentru exploatarea minelor de cupru din Dobrogea, a celor de crom din Banat și a celor de mangan de la Vatra Dornei-Broșteni, acordarea unor zone libere³².

Negocierile au demarat într-o atmosferă de tensiune, partea română încercând să diminueze cererile germane în vreme ce delegația germană se arăta inflexibilă, conștientă fiind de atu-urile pe care le deținea. Sarcina delegației române era cu atât mai dificilă cu cât se urmărea legarea tratatelor economice de obținerea unor garanții politice. În 22 februarie, Gafencu îi sugerează lui Wohlthat semnarea unei declarații care să specifice că raporturile între cele două state urmează să se dezvolte în „temeiul

17 David BrittonFunderburk, *Politica Marii Britanii față de România (1938-1940)*, București, 1983, p. 70

18 *Ibidem*

19 Graham Hutton, *op. cit.*, p. 158-159

20 „Argus”, 30 martie 1935

21 A.N.I.C., fond Președinția Consiliului de Miniștri- Cabinetul Militar (1940-1944), dosar nr. 113/1941, f. 10

22 I. Puia, *op. cit.*, p. 133

23 *Ibidem*, p. 129; LucrețiuPătrășcanu menționează pentru exportul din 1938 33,2% (*op. cit.*, p. 51)

24 Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 392

25 H. Seton-Watson, *Eastern Europe between the wars. 1918-1941*, New York, 1967, p. 396

26 Constantin Kirițescu, *Călător prin secolul XX. Memoriile unui bancher fără bani*, București, 1992, p. 222

27 David BrittonFunderburk, *op.cit.* p. 82

28 Al. Gh. Savu, *Dictatura regală (1938-1940)*, București, 1970, p. 220

29 Joachim von Ribbentrop nota în 24 noiembrie 1938: „Ideea fundamentală a politicii noastre față de Ungaria și România trebuie să fie actualmente de a menține aceste două fiare încinse și de a le modela în folosul Germaniei” - apud A. Simion, *Agresiunile naziste din Europa în anii 1938-1939*, București, 1983, p. 212

30 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 76 bis, telegrama cifrată nr 39 068 din 2 februarie 1939 a Legației române din Berlin, f. 125

31 *Ibidem*, telegrama cifrată nr 39 067 din 1 februarie, f. 120

32 Al. Gh. Savu, *op.cit.*, p. 283

situației politice și teritoriale, adică în cuprinsul hotarelor recunoscute”³³. Problema negocierilor este sintetizată în același sens și de Armand Călinescu. Acesta nota la 14 martie: „Se pune o problemă între noi și Germania. (...) Chestia are un aspect dublu: politic și economic. Economicul e important și decisiv, iar political este accesoriu și element de șantaj. Aceasta pentru germani. Pentru noi, invers. Noi vrem să asigurăm fruntariile și plătim.(...) Să avem aerul că le cedăm pe ce ne interesează. Întrucât urmărim political, să-l obținem”³⁴.

Tratatul dificil purtat de Gafencu, ministrul Afacerilor Străine, I. Bujoiu, ministrul Economiei Naționale, Mitiță Constantinescu, ministrul finanțelor și Victor Slăvescu, ministrul Înzestrării Armatei, capătă o nouă turnură odată cu ocuparea Cehoslovaciei la 15 martie 1939. La București se conturează teama că următoarea țintă este România. Pozițidelegației germane devine și mai dură și pe acest fond de tensiune intervine mult controversata³⁵ acțiune a ministrului României la Londra, V.V. Tilea.

Acordul dintre Germania și România, supranumit „Acordul Wohlthat-Bujoiu”, a fost semnat în 23 martie 1939 și reprezenta în bună măsură o atingere a țelurilor lui Wohlthat de a asigura Germaniei o poziție dominantă în sud-estul Europei. Tratatul urma să fie în vigoare până la 31 martie 1944 și prevedea dezvoltarea agriculturii, a industriei de armament, a exploatărilor forestiere și miniere cu ajutorul Reichului. Se preconiza „fundarea de societăți mixte româno-germane pentru deschiderea și valorificarea calco-piritei din Dobrogea, minereurilor de crom din Banat, minereurilor de mangan din regiunea Vatra Dornei - Broșteni”³⁶, precum și examinarea valorificării zăcămintelor de bauxită și, eventual, crearea unei industrii de aluminiu. La art. I, paragraful 4, era prevăzută „fundarea unei societăți româno-germană care se va ocupa cu exploatarea petrolului și cu executarea unui program de foraj și prelucrare a țiteiului”³⁷. Înființarea de zone libere în care Germania urma să construiască întreprinderi industriale și comerciale³⁸, precum și antrepozite și instalații pentru navigația germană era, de asemenea, cuprinsă în tratat.

Semnarea tratatului s-a bucurat de un larg ecou în plan european. Vom reproduce, spre exemplificare, câteva reacții internaționale din ziua de 24 martie 1939.

Observatorii politici din Anglia, citați de *British United Press*, considerau că România s-a legat, în cele din urmă, de puterile Axei și că nu mai putea fi vorba de cooperare cu democrațiile vestice. *DailySketch* sub titlul „România vândutu-s-a lui Hitler?” publica o telegramă din

București, semnată Aubrey Hammond, în care se preciza: „România a pus toate resursele ei în mâinile Germaniei cu excepția acelor întreprinderi petrolifere care au capital străin”. Deși declarațiile oficiale ofereau acorduri similare și altor țări, Hammond spune: „nu a mai fost lăsat loc liber pentru nici o altă activitate economică nici unei alte puteri afară de Germania” și încheie subliniind că „este păcat că reprezentanții industriilor engleze care au vizitat România vara trecută și anul acesta, nu au profitat imediat de ocaziune pentru a satisface aspirațiile românești, cooperare care li se oferise.”³⁹ *DailyMirror*, sub titlul „Hitler ia petrolul românesc; Carol cedează”, considera că, din punct de vedere industrial, România devine anexa Germaniei și conchidea că semnarea pactului este „o mare victorie a lui Hitler”. *Daily Express* sublinia că numai acțiunea viguroasă a misiunii economice britanice care urma să sosească la București ar putea împiedica atașarea și mai mult a României la Germania.⁴⁰

Acordul, în sine, era departe de a semnifica o înlănțuire economică a României la Germania. Dacă acest lucru s-a produs ulterior faptul se datorează evoluției contextului general european⁴¹. România a rezistat presiunilor germane cât de mult a putut și cedarea sa se va datora doar incapacității Angliei și Franței de a contrapune Germaniei un sprijin economic efectiv. Importanța Acordului Wohlthat-Bujoiu pentru Germania credem că a fost mai mare în plan politic decât în plan economic. Semnarea lui a arătat în mod clar că, pentru statele est europene, ajutorul occidental mai putea fi doar unul moral. Garanția britanică și franceză acordată Greciei și României în 13 aprilie ca și semnarea acordului economic din 11 mai n-au fost decât tentative desperade ale Occidentului de a-și reface prestigiul și de a încuraja rezistența abilă împotriva Germaniei.

În încercarea de a profita cât mai repede de prevederile acordului încheiat, germanii au înființat la București un Birou al Comisiunii Guvernamentale germane pentru România de pe lângă Ministerul Economiei Reichului. Acest birou dispunea de importante efective de experți și mijloace de informare asupra economiei românești. În 13 mai 1939 germanii obțin semnarea unui prim protocol în domeniul economiei forestiere⁴². Ei reușesc să impună unele acorduri favorabile Reich-ului cu privire la unele probleme vamale, de trafic și de plăți în timpul sesiunii Comisiilor guvernamentale ținută la Berlin între 24 aprilie și 20 mai 1939. În 20 iulie Alfons Moritz și I. E. Bujoiu semnează „Protocolul referitor la colaborarea româno-germană în domeniul agricol pentru executarea tratatului dintre Reich și România din 23 martie 1939”⁴³.

În perioada următoare, în vreme ce Germania a recurs la noi presiuni pentru a impune materializarea prevederilor tratatului, guvernul român a aplicat o tactică de tergiversare a oricăror acțiuni susceptibile de a transpune în practică acordul. În acțiunea sa de temporizare, guvernul prezidat de A. Călinescu s-a folosit de principiul reciprocității,

33 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 97, notă asupra convorbirii Wohlthat-Gafencu din 22 februarie 1939, f. 124

34 Armand Călinescu, *op. cit.*, p. 408-409

35 Asupra acțiunii lui Tilea s-au aplecat numeroși istorici români și străini: A. Niri, *op. cit.*, p. 188-199; Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 290-292; Paul D. Quinlan, *Ciocnire deasupra României*, Iași, 1995, p. 37-41; V. Moisuc – Gh. Zaharia, *Politica Germaniei naziste de hegemonie în sud-estul Europei și independența economică a României în anii 1938-1939*, în „Anale de istorie”, nr. 6/1975, p. 26-45; David Britton Funderburk, *op. cit.*, p. 95-103; Andreas Hillgruber, *Hitler, Regele Carol și mareșalul Antonescu. Relațiile româno-germane. 1938-1944*, București, 1994, p. 69-71

36 M.O., nr. 125, 2 iunie 1939, p. 3460-3462

37 *Ibidem*

38 Tipul întreprinderilor și companiilor ce urmau a fi înființate este asemănat de istoricul american Larry L. Watts cu viitoarele companii mixte româno-sovietice- cf. Larry L. Watts, *O Casandă a României-Ion Antonescu*, București, 1994, p. 377-378

39 A.N.I.C., fond Ministerul Propagandei Naționale. Studii și Documentare., dosarul nr. 74, f. 54

40 *Ibidem*

41 W.N. Medlicott, *Contemporary England. 1914-1964*, London, 1964, p. 480-481

42 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 123, f. 44-46

43 *Ibidem*, f. 72-78; În articolul *Acordul agrar româno-german* din „Timpul”, 29 iulie 1939, se preciza că acest acord este „primul pas ce se face pentru punerea în practică a convenției economice româno-germane”

condiționând livrarea produselor românești de respectarea angajamentelor asumate de partea germană.

În luna august s-au purtat tratative pentru aplicarea protocolului forestier din 13 mai 1939. Germania propunea înființarea unui „laborator forestier” constând din 34 000 ha în regiunea Pipirig-Tg. Neamț-Râșca. Acest areal urma să fie exploatat de o societate mixtă formată prin participarea în proporții egale a C.A.P.S. (Casa Autonomă a Pădurilor Statului) și a societății „**Deutsche Fort und Holzwirtschaftsgesellschaft**”. Contractul se încheia pe 30 de ani. După negocieri îndelungate a fost redactat un protocol, dar Ministerul Economiei Naționale al României a oprit semnarea de către reprezentanții săi „pentru a reexamina această chestiune”⁴⁴. Negocierile vor fi reluate abia în 16 ianuarie 1940.

Înrăutățirea situației externe a României în urma semnării pactului Ribbentrop - Molotov făcea rezistența la presiunile economice ale Germaniei tot mai dificilă. Chiar în 23 august 1939 Germania solicită urgentarea livrărilor de petrol restante, în valoare de 1 500 de milioane mărci, iar Gr. Gafencu și A. Călinescu se implică personal în rezolvarea favorabilă a acestei cereri.⁴⁵

La începutul lunii aprilie 1940, Guido Schmidt, cunoscut fruntaș al economiei de război germane și conducătorul întreprinderilor „Hermann Göring Werke”⁴⁶ din Austria, a sosit la București aducând depline împuterniciri pentru Consiliul Economic German din România (**Wirtschaftsrat**) precum și indicația de a raporta mersul negocierilor din trei în trei zile la Berlin (Consiliului Suprem) și la Viena (Consiliului de Acțiuni Economice din Sud Est).

În paralel cu negocierile comerciale, Berlinul desfășura și o ofensivă pentru pătrunderea capitalului german în unele societăți din România. Cercurile economice liberale erau îngrijorate de presiunile Reichului pentru achiziționarea acțiunilor Societății „Creditul Minier”. Liberalii opinau că Banca Națională nu trebuia să precepească nici un efort pentru a evita înstrăinarea „Creditului Minier”, considerată o „veche instituție românească”⁴⁷. În 3 aprilie 1940 era înscrisă la București societatea româno-germană „România” cu un capital de 4 000 000 de lei și având ca obiect industrializarea lemnului, urmată la scurt timp de înființarea societății „Micor” ce se ocupa cu operațiunile comerciale în comision.⁴⁸ În efortul de preluare sau de creare a unor societăți noi, germanii mizau și pe cointeresarea economică a unor personalități române. Societatea „Danugran”, cu capital mixt româno-german, i-a propus lui Gh. Brătianu să intre în Consiliul de Administrație, dar acesta a refuzat.⁴⁹

Germania, care la acea dată domina Europa, refuză să mai tolereze atitudinea de rezistență a României și hotărăște să-și impună punctul de vedere. Ziarul „Christian Science Monitor” din Boston publica, în 15 aprilie 1940, articolul „Rumania Talks Back”, redactat de corespondentul pentru România, Reuben H. Markham, în care se afirma că

atunci „când un stat de mărimea și de reputația Germaniei capitulează în fața unei țări ca România, este într-adevăr ceva nou. Dar aceasta se întâmplă tot atât de des precum un om mușcă un câine”⁵⁰. Pentru a-și impune punctul de vedere, Germania readuce în discuție însemnătatea politică a acordurilor economice și, în plus, se oferă să sprijine România în efortul ei de înarmare. Ca urmare, poziția Bucureștilor se ameliorează și în 27 mai 1940 este semnat faimosul „Pact al petrolului”, cunoscut și drept „Pactul Petrol-Armament”.

Prin acest pact, România se angaja să livreze Reichului țițeiul care îi revenea drept redevență de stat, iar Germania trimitea în schimb armament, în cea mai mare parte provenind din capturile din Polonia⁵¹. Succesele germane pe Frontul de Vest au determinat o atitudine tot mai plină de solitudine din partea guvernului român. În preția capitulării Franței, partea română înainta Berlinului noi propuneri de întărire și lărgire a colaborării, invocând noua ordine europeană și condițiile geopolitice ale României.⁵² Capitulara Franței, la 22 iunie 1940, a produs și colapsul politicii externe tradiționale a României. Singura speranță pentru ca România să reziste vecinilor revizioniști era o rapidă și totală aderare la politica germană. Din păcate, reorientarea venea prea târziu. Nici renunțarea la 1 iulie la garanțiile anglo-franceze, nici numirea unui prim-ministru agreeat de germani, Ion Gigurtu⁵³, la 4 iulie 1940, nu au mai putut salva România de la dezmembrare. Abia la 30 august 1940, după semnarea dictatului de la Viena, România obține mult doritele garanții teritoriale din partea Germaniei și Italiei. Penitența impusă de Germania României se dovedise extrem de dură și era departe de se fi încheiat.

Pe fundalul gravelor pierderi teritoriale, poziția lui Carol al II-lea devenise tot mai critică. Regimul impus de el ajunsese falimentar, atât în plan intern cât și în plan extern. În încercarea de a găsi un om suficient de autoritar pentru a controla evenimentele interne, dar care să fie și agreeat de Germania, Carol al II-lea s-a oprit asupra generalului Ion Antonescu. Acestuia i-a fost încredințat, oficial, mandatul de prim-ministru în 4 septembrie 1940⁵⁴. Ion Antonescu, care îl considera pe Carol principalul vinovat de dezastrul țării, a hotărât în 5 septembrie, după ce s-a consultat cu Iuliu Maniu și C.I.C. Brătianu, să-i ceară regelui abdicarea. Ostilitatea internă și atitudinea nefavorabilă a Germaniei îl determină pe Carol să abdice în favoarea fiului său, Mihai, și să părăsească România la 7 septembrie 1940. Începea astfel o nouă etapă, nu doar a evoluției regimului politic al României, ci și a relațiilor României cu Germania.

- va urma -

44 Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 324

45 A.M.A.E., fond Germania (1920-1944), vol. 77, notă asupra convorbirii avute în 23 august 1939 de Gafencu cu Steltzer, f. 239

46 Pentru o istorie foarte bine documentată a concernului „Hermann Göring” și a acțiunilor întreprinse de acesta pe perioada războiului vezi August Meyer, *Hitler's Holding. Die Reichswerke «Hermann Göring»*, München-Wien, 1999; Pentru acțiunile concernului în România vezi mai ales p. 149-152 și 265-266

47 A.N.I.C., fond D.G.P., dosar nr. 100/1940, f. 5

48 *Ibidem*, f. 7

49 *Ibidem*

50 „When a State of Germany's size and reputation capitulates to a State like Rumania, it is indeed news. But that happens about as often as a man bites a dog” - „The Christian Science Monitor”, nr. 118, 15 april 1940

51 Andreas Hillgruber, *op. cit.*, p. 120

52 Gh. Buzatu, *op. cit.*, p. 327; Al. Gh. Savu, *op. cit.*, p. 354

53 Noul premier făcea următoarea declarație presei: „Pe planul extern, Guvernul înțelege să facă o politică de integrare sinceră în sistemul creat de Axa Roma-Berlin și aceasta nu numai ca o expresiune de realism politic ci și ca o consecință logică a concepțiilor politice și ideologice ale membrilor săi, interpretate exact ai sentimentelor Națiunii.”, în „Universul”, nr. 183, 6 iulie 1940

54 A. Simion, *Regimul politic din România în perioada sept. 1940-ian. 1941*, Cluj, 1976, p. 25

Generalul Ioan Rășcanu – personalitate marcantă a orașului Vaslui

Nicolae IONESCU

Generalul Ioan Rășcanu a fost unul dintre eroii întregirii României și unul dintre martirii jertfii pentru ea.

Era fiul lui Elefterie și al Elenei Rășcanu. S-a născut la 14 ianuarie 1874 în orașul Cahul din sud-vestul Basarabiei. La 16 iulie 1891 a intrat la Școala de Ofițeri. A studiat apoi la Școala de Artilerie și Geniu din Înalta Școală de Război din București. A obținut treptat toate gradele militare încununându-le cu demnitatea de ministru al Apărării Naționale. La 16 iulie 1893 a primit gradul de sublocotenent și la 1 aprilie 1896 a fost avansat la gradul de locotenent. A ajuns căpitan la 10 martie 1903. În anii 1907 – 1911 a fost atașat militar al României la Berlin. În 1910 a obținut rangul de maior. În anii 1910 –

1912 când Ministerul Apărării Naționale a fost condus de Nicolae Filipescu, Ioan Rășcanu era ofițer la Marele Stat Major. A fost avansat la rangul de locotenent - colonel la 1 aprilie 1914 și la cel de colonel în 1916. Tot în 1916 a fost atașat pe lângă Marele Stat Major Francez. Ioan Rășcanu a devenit general de brigadă la 1 septembrie 1917 și a reprezentat armata română la armistițiul de la Focșani din 7 decembrie 1917 dintre armatele româno-ruse și armatele Puterilor Centrale. Generalul Ioan Rășcanu a comandat o parte a armatei române în eroicele lupte de la Mărășești, fiind o personalitate militară marcantă a României. A menținut ordinea în Basarabia în timpul acțiunii pentru unirea acestei provincii cu România. Ioan Rășcanu a fost ministru în mai multe guverne. Prin decretul din 29 septembrie 1919 al regelui Ferdinand I, generalul Ioan Rășcanu a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul condus de generalul Arthur Văitoianu (27 septembrie 1919 - 30 decembrie 1919). În ședința Senatului României din 9 decembrie în baza decretului regal special nr. 5175 din 5 septembrie 1919, generalul de brigadă Ioan Rășcanu a fost numit ministru al Apărării Naționale în guvernul prezidat de Alexandru Vaida – Voievod din 1 decembrie 1919 - 13 martie 1920. Aceeași demnitate i s-a acordat prin decret regal și în guvernul Alexandru Averescu din 13 martie 1920 - 17 decembrie 1921. A deținut și demnitatea de ministru de stat pentru Basarabia și Bucovina în guvernul lui Alexandru Averescu din 30 martie 1926 - 4 iulie 1927. A mai fost ministru de stat în guvernul lui Nicolae Iorga din 18 aprilie 1931 - 6 iunie 1932.¹ Generalul Rășcanu a absolvit, pe lângă școlile militare specifice carierei și Facultatea de Drept din Iași.

Generalul Ioan Rășcanu a adus o importantă contribuție, alături de Daniel Ciugureanu, Ion Inculeț, Ion Pelivan, Ștefan Ciobanu, Generalul Ernest Broșteanu, Alexandru Marghiloman, Pantelimon Halippa și alții la unirea Basarabiei cu România, iar după Marea Unire a susținut și apărat, prin acțiuni și misiuni de mare importanță

și răspundere, integritatea teritorială și unitatea națională, contribuind la buna gospodărire a provinciilor întregite.

În 1931 a organizat la Chișinău o grandioasă expoziție a istoriei Basarabiei pentru care Nicolae Iorga ca președinte al Consiliului de Miniștri l-a felicitat prin următoarea telegramă „Mulțumim colegului și prietenului pentru opera spornică făcută în Moldova de Răsărit. Unesc în mulțumirile mele pe toți aceia care-i dau un sincer ajutor în unirea frățescă pentru binele acestei scumpe părți a țării”².

Generalul Ioan Rășcanu a fost, fără doar și poate, unul dintre cei mai apreciați primari pe care i-a avut, de-a lungul istoriei, municipiul

Vaslui. Grație spiritului său gospodăresc și realizărilor sale, bătrânii spuneau despre generalul Rășcanu că a fost cel mai exemplar primar al vasluienilor din toate timpurile. Ioan Rășcanu provenea dintr-o ramură a unei importante familii boierești, având numeroase contribuții culturale și politice pentru județul și municipiul Vaslui. Părinții săi au fost doi distinși învățători la Școala numărul 1 de băieți din municipiul Vaslui, școală pe care a urmat-o și viitorul primar. A fost coleg de clasă cu George G. Mironescu, viitor premier al României, relația lor continuând peste ani, contribuind la sprijinirea acțiunilor în favoarea Vasluiului. După școala primară, Ioan Rășcanu urmează mai multe școli militare și își va dedica o bună parte din viață unei strălucite cariere militare, ajungând până la gradul de general de divizie. Participă la cel de-al doilea război balcanic și dovedește un patriotism cu totul deosebit în războiul pentru întregirea statului român din anii 1916-1919. Acestea sunt și motivele pentru care a primit cele mai înalte distincții, ordine și medalii militare românești și străine.

După război, se pensionează, dar rămâne la fel de activ, ocupând înalte funcții politice și administrative. A fost, pe rând, ministru al Apărării Naționale, deputat și prefect de Vaslui. Capacitățile sale administrative au fost demonstrate din plin în anii 1938-1942, când a ocupat funcția de primar al municipiului Vaslui, fiind omul cel mai important care a ocupat această funcție în istoria orașului. Ioan Rășcanu are realizări notabile ca primar al Vasluiului. El a fost cel care a construit Uzina Electrică și a introdus iluminatul public. A realizat aducțiunea de apă de la Chițoc. A construit Palatul Culturii și a început construcția unui nou local pentru primăria orașului. Tot pe timpul său s-a început construirea unuia dintre cele mai mari cartiere din oraș, cartierul Ștefan cel Mare. De asemenea, el este ctitorul Bisericilor „Cuvioasa Parascheva”, „Sfântu Nicolae”, târnosite în 1943, și al Monumentului „Eroilor

Neamului“ din cimitirul Eternitatea. În timpul mandatului său se sistematizează Grădina Publică din Vaslui, actualul Parc Copou. Primarul Ioan Rășcanu s-a preocupat și de învățământ A organizând cantine școlare și a modernizat Școala de Arte și Meserii.

Amințirea sa este vie și acum în memoria vasluienilor. Cei mai vârstnici povestesc despre primarul Ion Rășcanu că, în fiecare zi, la ora 6.00, se urca în trăsură sa și inspecta toate străzile din oraș. „Avea cu el o mătură și, dacă observa gunoi în fața unei prăvălii, cobora și mătura cu mâna lui, aceasta fiind prima sancțiune la adresa negustorului respectiv”, povestea chiar unul dintre comercianții de la acea vreme care a avut de-a face cu mătura lui Rășcanu.³ Din nefericire, patriotul și omul de înaltă moralitate Ion Rășcanu a avut un sfârșit dureros în închisoarea de la Sighet, după 6 ani de detenție alături de mari oameni politici ai României care și-au găsit și ei sfârșitul tot acolo. Ion Rășcanu a murit la data de 25 februarie 1952⁴.

Generalul Ioan Rășcanu a desfășurat o bogată activitate și pe plan politic. A fost membru de frunte al Partidului Național Liberal și al Partidului Poporului, condus de mareșalul Alexandru Averescu. A participat ani îndelungați la sesiunile Parlamentului, fiind ales deputat și senator în mai multe legislaturi. A făcut și traduceri în românește din lucrări militare. Generalul Ioan Rășcanu a semnat la 6 august 1920 Decizia Ministerială nr. 466, referitoare la „Instrucțiuni pentru funcționarea serviciului sanitar al Aeronauticii Militare” și înființarea Centrului Medical Aeronautic. Decizia a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 111 la 21 august 1920 și constituie actul de înființare al acestei instituții, a patra din Europa la acea vreme, cu o organizare și dotare conforme normelor aeronautice din acea perioadă. La 8 iulie 1921, în ședința Senatului României, ministrul de Război, generalul Ioan Rășcanu, a susținut Legea pentru organizarea clerului militar – prima lege de acest gen în istoria Bisericii și a Armatei, pledând pentru „formarea unui corp preoțesc militar activ”, permanent, așa cum s-a și întâmplat în anii 1921 –1948. Este inițiatorul, împreună cu generalul Constantin Christescu, șeful Marelui Stat Major, a reînființării revistelor militare după primul război mondial⁵.

Alături de Ioan Rășcanu la închisoarea de exterminare a elitei românești de la Sighetu Marmăției au fost aduși următorii generali: Henry Cihoski, Achille Diclescu, Grigore Georgescu, Ioan Georgescu, Alexandru Glatz, Ion Sichițiu, Nicolae Stoenescu, Eugen Zwidenek. Viața generalului Ioan Rășcanu s-a stins într-o celulă sumbră din penitenciarul sighetean în ziua de 25 februarie 1952. Actul de moarte a lui Ioan Rășcanu are numărul 121, actul de verificare a morții nr. 34 din 25 februarie 1952, iar certificatul de moarte are seria Mc. nr. 370571. Cele mai multe date din actul de moarte nu corespund realității.⁶

Dosarul generalului de corp de armată, Ioan Rășcanu, aflat la CNSAS cuprinde fișe de urmărire în care era considerat pe nedrept criminal de război. Era acuzat că este” de structură capitalistă, animat de ură rasială, de politică antisemită, considerând că evreii erau dușmanii nației române, în opoziție cu românii creștini care sângerau pe câmpul de luptă”.⁷ În București, în calitate de primar general al Capitalei (15 nov. 1942-

23 august 1944), a fost un „vajnic împilator al evreilor și a continuat naționalismul burghez, persecutând pe aceștia, trimitându-i chiar în lagăr, practicând tratamente neomonoase evreilor când era primar la Vaslui, făcându-se vinovat potrivit Legii nr. 207/1948, articolulul 3, litera a și c.⁸ Generalul I. Rășcanu a fost ridicat de Securitate” într-o noapte din luna mai 1950 și de atunci nu se mai știa nimic despre el”, declara autorităților vremii, generalul Gh. Dabija, prieten al acestuia⁹.

Fostul primar a adresat acușării un memoriu în care arată că în 52 de ani de carieră publică a muncit pentru „binele obștesc, în spirit democratic, ajutând pe cei săraci și nu s-a dat la acțiuni rasiale, contra evreilor”¹⁰. Din cuprinsul Legii nr.875/1942 se sublinia în prima parte a Memoriului, faptul că evreii erau chemați să presteze muncă în folosul obștesc, în mod obligatoriu, fiind considerați militari și supuși acestui regim. Erau pedepsiți cu arestări și închisoarea disciplinară pentru mici abateri, iar la abaterile mai grele se aplica pedeapsa corporală, fiind sancționați cu trimiterea în Transnistria, la muncă grea, sau în ghetouri cu familiile lor, dacă se sustrăgeau de la muncă și nu executau serviciul sau nu se prezentau la chemările făcute, părăsind fără voie lucrul. În cazul abaterilor, acestea erau aduse la cunoștința organelor militare, iar pedepsele nu se aplicau de organele civile. În a doua parte a Memoriului, generalul Rășcanu arăta că era acuzat de faptul că făcea plângeri scrise evreilor, dar legile erau categorice, iar sancțiunile se aplicau numai de organele militare și nu de cele civile care controlau modul cum evreii își îndeplineau serviciul.¹¹

În ianuarie 1943, când au căzut cantități mari de zăpadă în Capitală, s-au luat măsuri pentru înlăturarea zăpezii de pe străzi, iar 20% din evreii ne „dușmăneau” și asupra lor se „luau măsuri”, pentru că nu respectau legile și „mituiau pe supraveghetori, sustrăgându-se muncii obligatorii”. Instalase la Primărie o „cutie pentru reclamațiuni și lua măsuri pentru rezolvarea lor”, dar nu a primit reclamații că evreii au fost bătuți.¹²

În a treia parte a Memoriului, generalul arăta că nu se va găsi în arhiva Primăriei Capitalei faptul că ar fi trimis verbal sau în scris evreii în Transnistria. Ei lucrau șapte ore în Primărie și li se permitea o jumătate de zi liberă pentru executarea îndeletnicirilor lor. Când muncile erau grele mai ales după marile bombardamente, se împărțea evreilor gratuit pâine, brânză etc. Datorită poziției sale ferme, evreii au rămas în Capitală în casele lor și nu au fost trimiși în lagăre de muncă în afara Bucureștilor¹³.

Despre viața sa publică, generalul scria că în peste 52 de ani de carieră, a fost de cinci ori ministru (de trei ori ministru de Război și de două ori ministru al Basarabiei) și în ultimul timp primar al Bucureștilor, iar mai înainte primar al orașului Vaslui. „Nu am avere personală (blocuri, terenuri, vii, bijuterii etc.), decât o casă părintească moștenită de la părinți, în orașul Vaslui și pensia gradului meu, trăind de azi pe mâine în cea mai mare modestie”¹⁴. Era urmașul unei foarte vechi familii românești din Moldova – mai toți răzeși și plugari, care au slujit secole de-a rândul „Domnului și Țării”, apărându-și glia strămoșească-originari din comuna Țifu, satul Rășcani, județul Fălciu. Părinții săi au fost învățători, la început în orașul Cahul (Basarabia) și apoi la Vaslui. De la părinți a început să prețuiască „munca, cinstea, omenia” și să

iubească poporul.¹⁵ În timpul războiului din 1916-1919, împotriva germanilor, a comandat o brigadă la Mărășești și apoi o divizie, fiind trei luni detașat pe frontul francez, în bătălia de la Somme (oct.-dec.1916). Între 1919-1921 a fost ministru de război în guverne consecutive. În această calitate a înființat IOVR (asigurarea unui trai decent invalizilor, orfanilor și văduvelor de război). A dat legea pensiunilor de război și s-a fixat Ziua Comemorii Eroilor de Ziua Înălțării Domnului. A înființat Societatea Mormintelor Eroilor, prin care cimitirele eroilor să fie îngrijite, fiind cu sutele pe pământul românesc.

În 1922 demisionează din armată și se retrage în orașul Vaslui, devenind șeful organizației vasluiene a Partidului Poporului, sub conducerea mareșalului Averescu. Fiind elev și admirator al acestuia, a primit cu entuziasm să fie șeful organizației județene, desfășurând o bogată activitate în anii 1922-1928. În această perioadă a fost de două ori ministru al Basrabiei și timp de 10 ani deputat și senator. A rezolvat sute de cereri ale vasluienilor pentru obținerea drepturilor acestora fără deosebire de religie (români și evrei). În anii 1935-1936, în orașul Vaslui în calitate de Președinte al Filialei de Cruce Roșie a României, a organizat 35 de cantine comunale care au dat hrană gratuită la peste 15.000 de oameni. A mai înființat și opt cantine pe lângă școlile primare și școala evreiască Assey-Tow. A distribuit în 1936, în mod gratuit, mii de kilograme de cartofi evreilor de paștele evreiesc. A construit un mare local al Crucii Roșii, un adevărat palat, precum și un dispensar medical. A realizat un mausoleu al eroilor morți pentru țară în războaiele din 1877-1878 și 1916-1919, unde sunt înhumate osemintele a peste 10.000 de eroi.

Ca primar al orașului Vaslui, a construit multe străzi în anii 1941-1942, deși orașul se afla în apropierea operațiunilor de război. De altminteri, orașul Vaslui fusese grav avariat de cutremurul din 10 noiembrie 1940, mai toate edificiile publice fiind distruse (prefectura, tribunalul, primăria, pompieria, școlile) și 50%/ din locuințe afectate, iar străzile erau pline de moloz. În 1940, când au venit legionarii la putere, și-a dat demisia din calitate de primar. S-a spus cu totul neîntemeiat că ar fi contribuit la omorârea unor legionari în lagărul de la Vaslui. Legionarii, însă, intenționau să-l omoare, să scape de prezența sa în orașul Vaslui. El figura în fruntea listei care circula prin oraș... A criticat atitudinea legionarilor față de evrei și numai rebeliunea legionară din ianuarie 1941 l-a scăpat de a fi omorât.

În timpul celei de-a doua perioade de primar al orașului Vaslui (25 ianuarie 1941- 15 decembrie 1942), nu a aplicat pedepse administrative evreilor și nu a contribuit la trimiterea lor în Transnistria. Nu a fost de acord cu pogromul de la Iași, din 28 -30 iunie 1941. A împiedicat să fie trimiși în lagăre peste 5. 000 de evrei. În timpul cât a fost primar general al Capitalei, nu a provocat moartea niciunui evreu și nu a fost jefuită averea cuiva.¹⁶ Deși era demnitar cu rang de ministru, a refuzat să locuiască în București, într- o casă luată de la evrei și a preferat să stea într-o singură cameră, la Căminul Ofițerilor¹⁷.

În încheierea Memoriului trimis autorităților comuniste, declara că nu a fost reacționar sau antisemit, ci un democrat „, dedat iubirii aproapelui fără deosebire de rasă sau religie”. Nu a fost „omul de casă al cuiva”, al

șefilor militari și politici.¹⁸ Cât timp a fost primar al orașului Vaslui, a renunțat la salariul său și a ajutat, adesea, primăria cu bani, pentru că bugetul acesteia era redus. La fel a procedat și când a fost primar al Bucureștilor, ajutând Capitala cu 25 de milioane de lei iar orașul Vaslui cu 15 milioane de lei, în plin război mondial¹⁹.

În ultimii ani de viață a intrat în dizgrația regimului comunist. A fost anchetat de autoritățile comuniste și a fost condamnat la 25 de ani închisoare, fiind întemnițat la Sighet, unde a și murit, după o cruntă detenție.

Prin urmare, unii oameni au suferit foarte mult pentru propriile idealuri, fiind persecutați și condamnați la ani grei de închisoare de regimul comunist. Demersul nostru în privința generalului Ioan Rășcanu este preliminar și pune în lumină viața zbuciumată a acestui erou al neamului cu întâmplări care pot constitui repere de demnitate creștină și națională pentru tinerii de azi.

Bibliografie selectivă

- Nuțu Roșca, *Închisoarea elitei românești*, Compendiu, Ediția a-II-a, Sighetu Marmăției, 2006.
- Predescu, Lucian - *Enciclopedia României – Cugetarea – Material românesc. Oameni și înfăptuiri*, Editura Saeculum I.O.&Ed. Vestfala, București 1999..
- Petrovici, C., col. (r.), - *Școala militară de ofițeri activi de artilerie “Ioan Vodă”* – Editura Militară, București, 1976.
- *** *Secretariatul General. Tradiție și noutate. 100 ani* – București, 2000,
- Averescu, Al., mareșal - *Notițe zilnice de război, vol. 1*, Editura Militară, București, 1992.
- Mamina, Ion, Bulei, Ion - *Guverne și guvernanți (1916-1938)*, Casă de editură, presă și impresariat, Silex, București, 1996.

Note:

1. Nuțu Roșca, *Închisoarea elitei românești*, Compendiu, Ediția a-II-a, Sighetu Marmăției, 2006, p. 159.
2. „Neamul Românesc”, anul XXVI, nr. 217 din 28 septembrie 1931.
3. Cf. Paul Zahariuc, *Întâmplări din vremea ciumei roșii*, vol.II, Editura PIM, Iași, 2010., p. 172.
4. Nuțu Roșca, *op.cit.* p.162.
5. *Ibidem*, p.161
6. *Ibidem*, p. 162.
7. CNSAS, *Fond gen. I. Rășcanu*, 1950, f. 12.
8. *Ibidem*,
9. *Ibidem*, f.14.
10. CNSAS, Fond gen. I. Rășcanu, *Memoriu adresat autorităților comuniste*, în 1950, f. 15.
11. *Ibidem*,
12. *Ibidem*,
13. *Ibidem*, f..16
14. *Ibidem*,
15. *Ibidem*, f. 17.
16. *Ibidem*,
17. *Ibidem*,
18. *Ibidem*,
19. Nicolae Ionescu, *Vasluieni persecutați politic în primii ani postbelici*, ziarul „Obiectiv”, Vaslui, din 9 decembrie 2010, p.9.

„Surorile”. Cântec-poveste, un poem ontic de Nicolae Labiș

- urmare din pagina 1 -

Este îndreptată, apoi, atenția spre o altă dimensiune a înțelegerii dihotomiei Viață/Moarte, respectiv în poema *Albatrosul ucis*, care nu are nici o similitudine de subiect cu creațiile titrate omonim de Charles Baudelaire (1857), Anton Cehov (1896), Maxim Gorki (1930). Cât privește *Apa morților*, este vorba de apocalipsa prezentată de Mihail Sadoveanu, cu personajul Neculai Manea.

În epocă, reacțiile critice la creațiile labișiene au fost pe cât de diverse, pe atât de contradictorii.

Într-o diatribă specifică de analiză proletcultistă/cominternistă, poema *Marșul celor puternici* a fost „inferată” ca fiind scrisă în stil confuz politic și cu imagini inspirate din poezii de tristă amintire, cu trimitere directă la creația „decadenților” Tudor Arghezi, Ion Barbu și Lucian Blaga. (Articolul *Câteva probleme ale creației tinerilor scriitori* de Ștefan Iureș, Ștefan Gheorghiu, în „Scânțea”, nr.2945, 13 apr. 1954, reluat în „Tânărul scriitor”, mai 1954.)

În recenzia concesivă la volumul *Primele iubiri* (1956), referirile lui

Mihail Petroveanu la poema-sigiliu a creației labișiene – *Moartea căprioarei* sunt apreciative: „împușcarea și sfâșierea căprioarei este, pentru Poet, un atentat la viață și miraculos”, iar concluzia, pe final, definitorie: „îmi îngădui să profetizez că Labiș are, nu în raniță, ci în buzunar, bastonul unui poet de mari perspective”. („Gazeta literară”, 18 oct.1956, art. reluat în vol. *Pagini critice*. ESPLA,1958.)

La fel de echidistant este, în cronica sa, privind volumul de debut *Primele iubiri*, criticul ieșean D. Costea, care vede în Nicolae Labiș „un dionisiac năzuind către seninătatea apolinicului” („Iașul literar”, nov.1956), în comparație cu cronica literară acidă/severă/neînduplecată a lui Gh. Mărgărit la același volum de debut („România liberă”, 21 oct. 1956), deși îi era prieten.

Deosebit de virulentă, „partinică” și lipsită de menajamente este intervenția lui Leonte Răutu, în cuvântarea de Șef al Secției de Propagandă și Agitație a C.C. al P.C.H. (1946-1956), prezentată în încheierea Consfătuirii cu conducătorii cotidianilor regionale și departamentale (12 ianuarie 1956), declanșând prigoana filistină împotriva lui N.L., finalizată cu provocarea „accidentului” din noaptea de 9/10 decembrie 1956 și moartea Poetului din 21/22 decembrie 1956. (*Fond Cancelaria CC al PCR. Arhivele Naționale. Dosar nr.12/1956, p.1-28*). Semnalul dat de Leonte Răutu a oficializat oprobriul public, la care și-au dat contribuția: Mihai Dragomir, Mihai Beniuc, Aurel Rău și alți... răi.

II

Poemul inedit *Surorile. Cântec-poveste* se constituie într-o construcție inspirată coerent, în care cele două entități – ca spețe distincte și, totuși, referențiale – Viață/Moartea – sunt constante fundamentale, funcții de adevăr în logica timpului. Poemul labișian nu are nici o legătură cu subiectul povestirii lui Edgar Allan Poe, *Masca Morții Roșii/The Masque of the Red Death* (1842), adaptată de I.L. Caragiale în *Calendarul „Dacia”* (1892), după textul traducerii lui Charles Baudelaire în 1.franc., în care Moartea apare ca fantomă într-un „lințoliu funebru și acea mască de cap de mort /.../ nu învăluiau nimic din ce putea fi atins.” (E.A. Poe. *Scrieri alese*, I, 1963, p.212; trad. Ion Vineanu). Nici cu subiectul nuvelei lui Thomas Mann, *Moartea la Veneția/ Der Tod in Venedig* (1912), care a inspirat, însă, *Noapți infinite/ Endless Nights*, capitol din romanul grafic *Sandman* (2003) al lui Neil Gaiman, scriitor american trecut pe lista „Bestseller New York Times”.

Dialogul Vieții cu Moartea din acest poem labișian e ca în paradoxul lui Tertulian (sec.2, d.Ch.), scriitorul patristic latin: *credo quia absurdum est/ „cred pentru că este absurd”*.

Astfel, Moartea – personificarea antropomorfă consideră *Creierul* uman limitat, acest conglomerat de celule conectate între ele, care nu înțelege nici măcar *Infinitul*”, probabil, cel matematic/filosofic, dar în nici un caz în accepția lui Descartes („Infinit este numai Dumnezeu”), Spinoza („Dumnezeu are însușiri infinite și fiecare însușire este infinită”) sau Malebranche („infinit de infinit este Dumnezeu”), întrucât în tot poemul nu se face nici o aluzie la: Providență, Destin, Nemurirea Sufletului, Datoriile către Dumnezeu, respectiv la dihotomia Om-Univers, pe calea revelației mistice.

e-mail: revistaelanul@gmail.com
http://sites.google.com/site/elanulvs/

Redacția (tel.: 0235-436100)

Redactor șef: Marin Rotaru

Redactor-șef adjunct: Cristian Onel

Redactori corespondenți:

prof. univ. dr. Vlad Codrea,

Univ. „Babeș Bolyai”, Cluj-Napoca

prof. univ. dr. Ștefan Olteanu, București

asist. univ. dr. Bogdan Rățoi,

Univ. „Al. I. Cuza Iași”

Dan Ravaru, Vaslui

Corneliu Bichineț, Vaslui

Mircea Coloșenco, București

dr. Arcadie M. Bodale, Vicovu de Sus

Serghei Coloșenco, Bârlad

drd. Laurențiu Ursachi, Bârlad

dr. Laurențiu Chiriac, Vaslui

Ion N. Oprea, Iași

dr. Sorin Langu, Galați

ISSN: 1583-3593

Tehnoredactare: Bogdan Artene

Tipar: SC Irimex SRL Bârlad

**Număr apărut cu sprijinul Centrului Județean pentru
Conservarea și Promovarea Culturii Tradiționale Vaslui**

Responsabilitatea pentru conținutul articolelor aparține, în exclusivitate, autorilor.

➤ În continuare, Moartea se referă la *Gândire*, fără a preciza care să fie (Ideală/Reală), ci doar la „rodul” ei pentru a fi „cântărit de urmași”, la *Fericirea Omului*, în care binele, ca obiectiv al moralei se combină cu extazul și nu cu plăcerea, pentru a se bucura de *Roadele Spiritului*, ca realitate gânditoare, opusă Materiei și Naturii, pentru a intra în *Istorie*, ca obiect de cercetare a fazelor succesive, în timp, prin care trece Universul, în parte sau total, de la origini până în prezent.

Pe final de discurs, Moartea îi cere Vieții să rostească poruncile ei și ale veacului.

Viața le cere oamenilor încetarea izbucnirilor sângeroase, să trăiască pașnic în comuniune și să dureze minuni, „că nu și-au purtat Umbra zadarnic în lume”.

Epuizându-și rolurile, cele două personaje, ca surori ce sunt, se înalță printre cetini la stele, Poetul desprinzându-și fruntea de pe baltag își simte sufletul încărcat de un har nou. Nimic ezoteric, în afară de *baltag*, și nici din mistică teologiilor ori de pe poziții atee, baltagul fiind semn distinctiv, asemenea toiagului de cârmuitor al lui Moise și al ierarhilor creștini, dar și al lui Esculap ori al autocraților (topuz/buzdugan/sceptru etc.), respectiv, bastonul de mareșal.

Poemul „*Surorile*”. *Cântec-poveste* se află la Muzeul Bucovinei din Suceava, Fondul documentar „Nicolae Labiș”, text olograf (4f.), nr. inv.187, scris cu cerneală albastră, donația Familiei Eugen Labiș.

Nicolae Labiș

SURORILE Cântec — poveste

VIAȚA: Este trist, totuși, ce faci tu.

Adesea, curmi oameni în floarea vieții,
Astupi urechi care mai au multe de auzit,
Unești buze care mai au multe de spus,
De ce-i strângi pe cei care, după cum zice lumea,
Mor cu zile?

MOARTEA: Demult, când oamenii trăiau în sălbăticie,

Mureau și atunci, cu zile, unii.
Boli erau mai puține atunci,
Dar îi striveau copacii ori fiarele îi băteau,
câteodată, în luptă.
Acestea sunt întâmplări ale existenței
Peste care noi nu putem trece.
Cu vremea, oamenii au început să lupte cu întâmplările
Dar au început să se lupte și între ei.
Eu, la războaie, nu vin nicidecum cu bucurie.
La războaie, nu vin eu, ci oamenii te gonesc.
Mai sunt și bolile,
Bolile te alungă și eu nu bucuroasă îți iau locul.
Dar ține minte: pregătesc trupul sfărțecat de spade,
Pentru ca tu să-i dai viață din nou.
Astfel, azi, oamenii luptă cu războiul și bolile,
Aducând o vreme când tu
Vei pleca din oameni firesc,
Lăsându-mă firesc să-ți pregătesc materialul
Pentru opere din ce în ce mai desăvârșite.

VIAȚA: Degeaba te închipuie oamenii cu craniul gol,
Asemeni unor rămășițe nedurabile ale lor.

Mintea ta scapără, ai dreptate,
Va veni vremea când vom călători numai după legi.
Dar chiar atunci, opera ta rămâne tristă,
Când curmi viața bătrânilor,
Lipsindu-i de bucuria Soarelui
Și a tuturor darurilor mele.

MOARTEA: Dacă te gândești, nu-i atât de trist.

Nu judeca după gândul orfanilor, ci al adevărului.
Urmașii nu mai repetă greșelile străbunilor,
Omenirea prin noi merge înainte.
Creierul omului este limitat;
El nu înțelege nici măcar Infinitul.
La o vreme, este neputincios să înțeleagă mințile tinere
Și este firesc să dispară.
Rodul gândirii lui rămâne, însă,
Ca să fie cântărit de urmași.
Visătorii cei mai îndrăzneți de acum un mileniu,
Astăzi, n-ar mai fi buni, de s-ar fi păstrat.
Destul că visul lor a fecundat omenirea,
Care l-a dus înainte prin reînnoire.

VIAȚA: Dar nu s-ar putea ca puterea mea să fie mai lungă
Sau creierul să fie în stare a crește mai îndelung?

MOARTEA: Fericirea omului stă în căutarea desăvârșirii,
Căutare care, când se împlinește, vin eu.
Ce rost ar avea să trăiască omul un mileniu!
Viața i s-ar părea la fel de lungă, cum i se pare, azi,
Fluturelui, care nu trăiește decât o zi;
Nu i se pare asta nefiresc.

Menirea omului este să trăiască o viață de om
Și să lase moștenire urmașilor roadele Spiritului său
Dar tu, draga mea, ești vicleană:

Tu știi toate acestea și mă faci să ți le spun eu.
Tu știi că prin orice faptă a mea,
Tot tu triumfi!

La fiecare treaptă a Istoriei, din veac în veac,
Tu îți rostești porunca ta și-a veacului.
Haide, rostește porunca!

VIAȚA: Porunca mea de azi aceasta este:

Să se pună capăt izbucnirilor sângeroase,
Care de veacuri ne turbură hora legilor noastre.
Oamenii să trăiască și să dureze
Minuni neamenințate de nimic.
Aceasta este întâia, mea poruncă.

A doua poruncă a mea aceasta este:

Acei în care eu sălășluiesc
Să-și folosească bine cursul vieții,
Pentru ca tu să-i găsești împăcați
Că nu și-au purtat Umbra zadarnic pe lume.
Eu văd, eu văd cum au și început
Să se împlinească poruncile mele!...

...*Cele două Surori nu știu dacă au mai vorbit ceva
Și s-au ridicat printre cetini la stele.
Strigătul omului își pierduse puterea.
Noaptea a lunecat pe cer către nord...*

*Eu mi-am desprins fruntea de pe baltag
Și, simțindu-mi sufletul plin de har nou,
Am ridicat acest cântec-poveste.*